

DOKUMENTTIELOKUVAN TEKEMINEN VIERAASSA KULTTUURISSA

Etiopia suomalaisten
opettajaopiskelijoiden silmin

Kristian Isotalo

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2014
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen
ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelma
Käsikirjoittamisen ja kuvallisen ilmaisun suuntautumisvaihtoehto

ISOTALO, KRISTIAN:
Dokumenttielokuvan tekeminen vieraassa kulttuurissa
Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin

Opinnäytetyö 55 sivua, joista liitteitä 1 sivu
Maaliskuu 2014

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa tutkin dokumenttielokuvan tekemistä vieraassa kulttuurissa. Otan selvää, miten vieras kulttuuri, ympäristö ja ihmiset vaikuttavat dokumenttielokuvan tekemiseen ja mitä asioita on otettava huomioon, kun ollaan kuvaamassa vieraassa kulttuurissa. Opinnäytetyöni mediaosuutena tein *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttielokuvan, jota käytän kirjallisessa työssäni esimerkkielokuvana. Mukana on myös tapausesimerkkejä tammikuussa 2014 kuvaamastani *Kuuroille Korville* –dokumenttielokuvasta.

Alkuun esittelen lyhyesti *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttielokuvan idean ja lähtökohdat, jonka jälkeen käyn läpi kalustovalintaa. Kerron, millaisella kalustolla lähdimme elokuvaa kuvaamaan ja miten otin vieraan kulttuurin mukanaan tuomat haasteet huomioon kalustoa valitessani.

Lopuksi käsittelen tarkemmin dokumenttielokuvan tekemistä vieraassa kulttuurissa. Käyn läpi, miten vieras ympäristö tai kulttuuri vaikuttavat elokuvan tekemiseen. Sovellan opinnäytetyössäni omia kokemuksiani ja ammattikorkeakoulussa oppimaani. Olen haastatellut aiheesta alan ammattilaisia ja pyrin yhdessä heidän esimerkkiensä kanssa keräämään yhteen mahdollisimman kattavan tietopaketin ensikertaa vieraaseen kulttuuriin dokumenttielokuvaa tekemään lähteille.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Media
Scriptwriting and Visual Expression

ISOTALO, KRISTIAN:
Making a Documentary Film in a Foreign Culture
Ethiopia Seen by Finnish Teacher Students

Bachelor's thesis 55 pages, appendices 1 page
March 2014

The purpose of this thesis was to figure out how to make a documentary film in a foreign culture. The thesis examined how foreign culture, environment and people impact when making a film and what are the things you have to consider when making a film in a foreign culture. The media part of my thesis was a documentary film called *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* (in English: *Ethiopia Seen by Finnish Teacher Students*), which was used as an example film in my thesis. Another example was a documentary *Falling on Deaf Ears* which I filmed in January 2014.

At first, the idea and starting points of the documentary *Ethiopia Seen by Finnish Teacher Students* is briefly introduced, and after that the selection of the equipment is described. I explain what kind of equipment was chosen and how the challenges of a foreign culture affected my choices of equipment.

The end of the thesis emphasizes the topic of making the documentary film in a foreign culture. The impact of foreign environment and culture on making films is dealt with. My own experiences and things learned in this school and in the field are applied in my thesis. A few professional filmmakers were interviewed and their examples were collected together in order to encompass an information package for those who wish to create a documentary film anywhere around the world.

Key words: documentary film, filming, foreign culture

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	ETIOPIA SUOMALAISTEN OPETTAJAOPISKELIJOIDEN SILMIN - DOKUMENTTIELOKUVA	7
2.1	Idea.....	7
2.2	Työryhmä.....	7
2.3	Kamera käy!.....	9
2.4	Kuvauspäivän jälkeen.....	11
3	ESITUOTANTOVAIHE.....	12
3.1	Kuvaussuunnitelma.....	12
3.1.1	Käsikirjoitus ja elokuvan teema.....	12
3.1.2	Kuvauspäivien määrä.....	14
3.1.3	Muuta huomioitavaa.....	15
3.2	Kaluston valinta.....	16
3.2.1	Kamera.....	16
3.2.2	Objektiivit.....	17
3.2.3	Suotimet ja muut kuvaamista helpottavat apuvälineet.....	20
3.2.4	Valaisu.....	23
3.2.5	Äänitys.....	24
3.2.6	Matkustamiseen liittyvät asiakirjat.....	27
3.2.7	Vakuutukset.....	28
3.3	Logistiikan suunnittelu.....	28
3.3.1	Kaluston pakkaaminen.....	28
3.3.2	Matkustaminen.....	30
4	KUVAAMINEN VIERAASSA KULTTUURISSA.....	33
4.1	Ympäristö.....	34
4.1.1	Ilmasto.....	34
4.1.2	Rokotukset ja matka-apteekki.....	37
4.1.3	Liikenne.....	38
4.1.4	Ihmiset.....	39
4.1.5	Muut vaarat.....	40
4.1.6	Maanpinnan muodot.....	41
4.1.7	Mahdolliset ajalliset haasteet.....	41
4.1.8	Kieli.....	42
4.2	Vieras kulttuuri.....	43
4.2.1	Tapakulttuuri.....	44
4.2.2	Historia.....	46

4.2.3 Uskonto	47
4.2.4 Kielletyt kuvauskohteet.....	48
4.2.5 Kuvausluvut.....	49
5 POHDINTA.....	50
LÄHTEET.....	53
LIITTEET	55
Liite 1. DVD.....	55

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössäni käsittelen dokumenttielokuvan tekemistä vieraassa kulttuurissa. Dokumenttielokuvan tekeminen on seikkailu, jota tehdessä kokee onnistumisia sekä vastoinkäymisiä. Edessä tulee olemaan paljon yllätyksiä, mutta useaan niistä voi kuitenkin etukäteen varautua. Käytän pohjana opinnäytetyöni mediaosuutena tekemääni *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* -dokumenttielokuvaa. Toimin elokuvassa tuottajana, ohjaajana, pääkuvaajana ja leikkaajana. Kyseinen dokumentti löytyy mukana olevalta DVD:ltä (liite 1). Käytän esimerkkejä myös *Kuuroille Korville* –dokumenttielokuvasta, joka kuvattiin myös Etiopiassa. Elokuvassa toimin kuvaajana.

Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa tutkin sitä, mitä on otettava huomioon, kun tehdään dokumenttielokuvaa vieraassa kulttuurissa. Käyn myös läpi esituotantoa ja sitä, millä perusteilla tein valinnat kalustosta ja mitkä syyt valintoihin vaikuttivat. Tämän lisäksi on paljon muutakin, mitä tekijöiden on huomioitava valmisteluissa.

Tarkastelen lisäksi ympäristön vaikutusta elokuvan tekemiseen. Vierias ympäristö sanelee kuvaamiseen tiettyjä ehtoja, jotka tekijöiden on otettava huomioon sekä ennen, että kuvausten aikana. Tällaisia epävarmoja ja muuttuvia tekijöitä voivat olla esimerkiksi korkealta paistava auringonvalo tai ensimmäistä kertaa valkoihoisia näkevät paikalliset asukkaat. Pyrin kokoamaan opinnäytetyöhöni mahdollisia vinkkejä alan ammattilaisilta ja jakamaan niitä yhdessä omien kokemuksieni kanssa.

Valitsin tämän aiheen, koska dokumenttielokuvien tekeminen kiinnostaa minua ja haluan oppia lisää kuvaamisen kannalta tärkeistä ja huomioonotettavista asioista. Kun lähdimme tekemään *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –elokuvaa, en ollut aiemmin tehnyt dokumenttielokuvaa edes Suomessa, joten jouduin käymään läpi useita kysymyksiä ja reagoimaan nopeasti uudessa kuvausympäristössä tulleisiin yllätyksiin. Nyt kahden kuvausmatkan jälkeen uskon, että opinnäytetyöstäni on apua dokumenttielokuvien tekoon ensikertaa siirtyville ja vieraaseen kulttuuriin ensimmäistä kertaa matkaaville dokumentin tekijöille.

2 ETIOPIA SUOMALAISTEN OPETTAJAOPISKELIJOIDEN SILMIN - DOKUMENTTIELOKUVA

2.1 Idea

Idea projektille lähti siitä, kun vaimolleni tarjoutui mahdollisuus lähteä suorittamaan kuukauden mittaista luokanopettajan opintoihin kuuluvaa opetusharjoitteluaan Etiopiaan, paikalliseen kyläkouluun yhdessä kahdeksan muun opiskelijan kanssa. Innostuin ideasta ja sen erikoisuudesta. Samalla mielessäni heräsi ajatus tehdä dokumenttielokuva aiheesta. Koin, että elokuva tulisi olemaan teemaaltaan universaali ja ihmiset eripuolilta maailmaa pystyisivät samaistumaan siihen.

Aikataulu oli tiukka ja asioita piti saada nopealla aikataululla eteenpäin. Matkalle lähtö varmistui lentojen ostojen myötä lokakuun lopulla ja siitä lähti myös sponsorien ja yhteistyökumppanien etsiminen. Lähtöpäiväksi sovittiin 10.1.2013, joten esituotantovaiheen pituudeksi jäi vain reilu kaksi kuukautta. Tämä oli tietysti erittäin suuri haaste meille, koska olimme tekemässä ensimmäistä dokumenttielokuvaamme ja näin ollen vielä hyvin kokemattomia.

Kuuroille Korville –dokumenttielokuvan esituotantovaiheeseen varattiin aikaa noin vuoden verran, koska aiemman projektin esituotantovaihe oli ollut liian lyhyt ja sen takia kiireinen. Elokuva kertoo Etiopiassa, Hosainan kaupungissa sijaitsevasta kuurojen lasten koulusta. Esittelemme koulun muutaman eri päähenkilön tarinoiden kautta ja samalla kerromme, millaista on olla kuuro lapsi kehitysmaassa. Teemme elokuvan yhteistyössä Suomen Kuurojen Liiton ja Etiopian kuurojen liiton, ENAD:n kanssa.

2.2 Työryhmä

Dokumenttielokuvaa tehtäessä työryhmän koko vaihtelee usein kahden tai kolmen henkilön välillä. Kyse on valinnasta, mitä pienempi työryhmä, sitä enemmän kuvauspäiviä. Jos käytössä on yksikin henkilö enemmän, pystyy työtehtäviä jakamaan paremmin ja näin ollen olettaa töiden valmistuvan nopeammin. Tämä pätee eritoten seurantadokumenttia tehtäessä. Aaltonen kertoo elokuvan aiheen, tekotavan, kaluston ja resurssien

vaikuttavan työryhmän kokoon. Esimerkkinä työryhmän pienen koon eduista hän kertoo kuvausmatkastaan Siperiaan paimentolaisten leirille. Kuvausryhmä ei saanut olla juuri-kaan suurempi kuin kuvattava perhe, koska kodat ovat ahtaita ja kontakti kuvattavien ja tekijöiden välillä rakentuu paremmin, kun ihmisiä on vähän. (Aaltonen 2011, 198-199.)

Ydintyöryhmämme *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttielokuvassa koostui kahdesta henkilöstä. Omaan työnkuvaani kuului tuottaminen, ohjaaminen, kuvaaminen sekä myös leikkaus. Osallistuin käytännössä kaikkeen. Minun lisäksi ydintyöryhmään kuului Satu Majava, joka toimi elokuvassa toisena kuvaajana, sekä myös haastattelijana. Kolmantena jäsenenä työryhmään kuului äänitöistä vastannut Pauli Tastula, joka tosin ei ollut mukana Etiopiassa. Myöhemmin mukaan tuli myös Olli Uosukainen, jonka kanssa yhdessä leikkasimme elokuvan.

Kuuroille Korville –dokumenttia varten mukaamme Etiopiaan lähti yksi henkilö enemmän, jonka avulla saimme jaettua työnkuvat paremmin. Nyt meillä oli kaksi kuvaajaa ja ohjaaja, joka samalla hoiti myös äänittämisen. Näin kuvaajat pystyivät paremmin keskittymään kuvaamiseen ja ohjaaja tarinan sisältöön sekä äänittämiseen.

Kun ollaan lähdössä kuvaamaan vieraaseen kulttuuriin, on mielestäni tärkeää, että työryhmä tuntee toisensa etukäteen. Työryhmän ei tarvitse kuluttaa energiaa keskinäiseen tutustumiseen, vaan voidaan keskittyä elokuvan tekemiseen ja vieraan kulttuurin kohtaamiseen. Olemme Majavan, Tastulan ja Uosukaisen kanssa työskennelleet yhdessä useissa projekteissa ja tunnemme toistemme työskentelytavat, mikä teki työryhmän koamisesta helpompaa. Aaltonen (2011, 199) kertoo, että työryhmää kootessa on syytä ammattitaidon ja luovuuden lisäksi kiinnittää huomiota työntekijän temperamenttiin, nopeuteen, täsmällisyyteen, luotettavuuteen, kärsivällisyyteen ja yhteystyökykyyn.

Yhteistä suunnittelua hankaloitti se, että Majava oli opiskelijavaihdossa Iso-Britanniassa koko esituotantovaiheen ajan. Tästä johtuen meidän piti hoitaa yhteiset palaverit ja suunnittelu Skype:n välityksellä. Ideaalitilanne olisi ollut tietysti se, että olisimme voineet yhdessä harjoitella kuvaustyyliä ja käydä kasvotusten läpi dokumentin pääteemoja. Skype toimi kuitenkin hyvin ja pystyimme vaihtamaan sitä kautta ajatuksia tulevasta. Opiskelimme paljon dokumenttielokuvan tekemistä lukemalla aiheesta tehtyä kirjallisuutta. Tapasimme myös yhden Suomen johtavimmista dokumentaristeista, Jouko Aaltonen, jolta saimme useita vinkkejä.

Ennen matkaa järjestin tapaamisen, missä tutustuimme päähenkilöiden ja yhteyshenkilöimme kanssa toisiimme. Kävimme läpi dokumentin ideaa ja kuvaamiseen liittyviä käytäntöjä, sekä tietysti itse matkaa ja heidän harjoitteluaan. Tämä on tärkeää, jotta elokuvan tekijöiden ja henkilöiden välille saadaan rakennettua molemminpuolinen luottamus. Molemmille osapuolille on helpompaa lähteä kuvaamaan elokuvaa, kun kaikki ovat tutustuneet toisiinsa ja siihen ei tarvitse varata erikseen aikaa paikanpäällä.

2.3 Kamera käy!

Majoituimme kuvausten ajan Hosainassa. Opiskelijoiden tarkoituksena oli viettää suurin osan päivistä kymmenen kilometrin päässä majapaikastamme sijaitsevalla Maren kyläkoululla ja osa päivistä Hosainassa sijaitsevassa kuurojen koulussa. Rajasimme kuvaukset ja elokuvan tarinan pelkästään Maren koululla tapahtuneeseen opetukseen, koska koimme, että toisen koulun ottaminen mukaan saattaisi sekoittaa katsojaa.

Seurasimme tiiviisti opettajaopiskelijoiden päiviä kouluilla. Tunnelma oli kaiken aikaa odottava, eikä koskaan voinut tietää, mitä seuraavaksi tapahtuu. Kuvasimme kahdella kameralla, koska opiskelijat jakautuivat useimmiten kahden tai kolmen henkilön ryhmiin, joissa he seurasivat paikallista opetusta tai pitivät itse tunteja. Käyttämällä kahta kameraa pystyimme jakautumaan päähenkilöiden mukaan eri tunneille. Kahden kameran käytössä huonona puolena on se, että ne näkyvät helposti toistensa kuvissa (Aaltonen 2011, 266).

Tästä aiheutui meillekin ongelmia muutamissa kohtaa, joita jouduimme korjailemaan leikkausvaiheessa. Välillä oli tehtävä kompromisseja ja jättää sellainen kuva valmiiseen elokuvaan missä toinen kamera näkyy, koska esimerkiksi kohtauksen asiasisältö olisi voinut muuten kärsiä. Toisen kameran näkyminen toisen kuvissa ei välttämättä ole häiritsevä asia ja riippuu suurimmaksi osaksi elokuvan tyylistä. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumentissa näitä kuvia saattoikin valmiiseen teokseen jättää, koska se ei sodi elokuvan taiteellista lopputulosta vastaan. Toisin oli *Kuuroille Korville* –elokuvan suhteen, jossa ulkoasu oli todella tärkeässä roolissa ja lopputuloksen piti näyttää mahdollisimman elokuvalliselta. Sen tyyli ei sallinut kuvia, joissa näkyy toinen kamera.

Mietimme, kuinka henkilöt pystyvät rentoutumaan kameran edessä ja miten saisimme heistä kaiken irti kameran edessä. Suurin pelkoni oli kokemattomuuteni ohjaajana. Minulla ei ollut täyttä varmuutta siitä, miten toimisoin jos esimerkiksi päähenkilöni ei osaisikaan toimia kameran edessä.

Kamera voi muuttaa omasta mielestään hyvin itsetietoisien ihmisten käyttäytymisen esiintymiseksi ja keimailuksi. Se voi myös viedä henkilön kohti itsensä paljastamista ja edesauttaa tunteiden näyttämistä, rehellisyyttä, ripittäytymistä ja uskoutumista. Aaltonen kertoo kuvanneensa nuorena tekijänä vanhaa näyttelijää, joka vajottuaan muistoihinsa alkoi itkemään. Kokemattomuuttaan, huolissaan ja hätäännyksissään ollut Aaltonen pani kuvan poikki ja tuhosi samalla hetken ainutkertaisuuden ja hienon kohtauksen. Aaltosen mukaan ihmisten reaktioille onkin annettava tilaa. (Aaltonen 2011, 243.)

Yhdysvaltalainen dokumentaristi Frederick Wiseman väittää, ettei ihmisen käytös muutu kuvaamisen vuoksi, mutta muistuttaa samalla, että kannattaa olla varuillaan juuri silloin, kun haastattelu päättyy, jännityksen laukeaminen saattaa saada haastateltavan lausumaan jotain hyvin oleellista tai henkilökohtaista (Wiseman 29.1.2006, Saksalan 2008, 122 mukaan.) Bill Nicholisin mukaan kameran läsnäolo vaikuttaa ihmisen peruskäyttäytymiseen ainoastaan vaikuttamalla sen intensiteettiin (Aaltonen 2011, 242). Pidimme tämän ajatuksen mielessämme, kun kuvasimme haastatteluja tai muita kohtauksissa.

Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin –dokumentissa kuvasimme haastattelut joko heti opettajaopiskelijoiden pitämien tuntien jälkeen tai sitten päivän päätyttyä majatalolla. Haastatteluiden avulla pyrimme tukemaan kuvallista kerrontaa ja jakamaan henkilöidemme ajatuksia eri tilanteista. *Kuuroille Korville* –elokuvassa teimme haastattelut siten, että annoimme haastateltaville kysymykset tai aiheet, joista halusimme heidän juttelevan. Lappujen avulla he saivat kysellä toisiltaan kysymyksiä. Näin haastattelijoina toimivat päähenkilöiden ystävät, emmekä me. Tällä tavoin saimme haastattelutilanteesta haastateltaville miellyttävämmän ja sitä kautta heidän oli helpompaa avautua vaikeista asioista.

2.4 Kuvauspäivän jälkeen

Siirsimme kunkin päivän jälkeen kuvatut materiaalit talteen tietokoneelle, sekä ulkoiselle kovalevyllle. Teimme myös kuvausraportit ja pidimme tarkkaa kirjanpitoa materiaaleista, jotta leikkausvaiheessa materiaali olisi helpommin hallittavissa ja löydettävissä. Koin tämän systeemin hyödylliseksi, koska näimme joka päivän jälkeen kuvaamamme materiaalin ja pystyimme kehittämään kuvausta tarpeiden mukaan paremmaksi. Pystyimme lisäksi kuvaamaan mahdolliset paikkauskuvat seuraavana päivänä. Aaltonen (2011, 254) kuitenkin muistuttaa, että joskus on tärkeämpää jättää rankan kuvauspäivän jälkeen katselut väliin niin, että työryhmä saa levähtyä ja irrottauduttua työstä.

Huolsimme myös kaluston joka päivän jälkeen. Pyyhimme pölyt kamerasta, putsasimme linssit ja latasimme akut seuraavaa päivää varten. Vaihdoimme myös seuraavan päivän kuvauksissa aloittavat objektiivit kiinni runkoihin. Objektiivit oli aina vaihdettava sisätiloissa, koska pölyä oli paljon ilmassa ja sitä olisi helposti voinut joutua kameran kennolle.

3 ESITUOTANTOVAIHE

3.1 Kuvaussuunnitelma

Kun idea ja ajatus dokumentin sisällöstä ovat suurin piirtein selvillä, on kuvaajan alettava suunnittelemaan elokuvan tyyliä sekä visuaalista ilmettä yhdessä ohjaajan kanssa. Myös työtapaa ja toimimista kuvaustilanteessa on syytä suunnitella ja harjoitella etukäteen. Teimme Majavan kanssa suunnitelman, miten kuvauspäivinä toimitaan, millä kameroilla ja optiikoilla pyrimme kuvaamaan ja millaisia kohtauksia haluamme.

Koska seurantadokumentin kuvaaminen voi olla välillä hektistä ja paikasta toiseen siirytään hyvinkin nopealla aikataululla, on mietittävä etukäteen, mitkä paikat ovat sellaisia, minne pääsemme tarvittaessa myöhemmin uudestaan ja mihin taas emme. Osa kuvauskohteista on pysyviä, esimerkiksi rakennukset ja maisemat, (Leponiemi 2010, 56-57.) joista voimme tulla ottamaan paremmat kuvituskuvat myöhemmin jos aikaa niiden ottamiseen ei jää riittävästi. Osa kohteista on taas sellaisia, jotka pitää kuvata samalla hetkellä, kuten esimerkiksi ihmiset, eläimet ja tapahtumat (Leponiemi 2010, 57).

3.1.1 Käsikirjoitus ja elokuvan teema

Monelle saattaa olla vaikeaa käsittää, miten voi käsikirjoittaa sellaista, mistä ei itsekään vielä tiedä. Elina Saksala kirjoittaa dokumentaristi Jarmo Jääskeläisen todenneen, ettei dokumenttia voi kirjoittaa paperille. Käsikirjoitus voi sen sijaan koostua esimerkiksi kerronnallisten elementtien löytämisestä tai vastaavista tämäntyyppisistä lyhyistä muistiinpanoista ja huomioista. (Saksala 2008, 132.) Fiktiossa käsikirjoitus on tarkka kuvaus elokuvan tapahtumista, kun taas dokumenttielokuvan käsikirjoitusta voidaan pitää paremminkin suunnitelmana sisällöstä ja muodosta, luonnostelmana ja ohjeena tekijöille (Aaltonen 2011, 102). Kuvaustilanteessa käsikirjoitus on syytä unohtaa (Aaltonen 2011, 228). Dokumentaristi Pirjo Honkasalo kertoo ottavansa käsikirjoituksen mukaan kuvauksiin, muttei kuitenkaan kajoa siihen (Aaltonen 2011, 229).

Dokumenttielokuvan käsikirjoitus on myös hahmottelua ja ennakoitua. Meidän elokuvamme on tyyli- ja lajiltaan seurantadokumentti, johon oli paljon vaikeampaa tehdä tarkkaa

ja yksityiskohtaista käsikirjoitusta, toisin kuin olisi esimerkiksi historialliseen dokumenttielokuvaan. Seurantadokumentissa elokuva löytää lopullisen muotonsa materiaalien ehdoilla vasta leikkausvaiheessa. (Aaltonen 2011, 103.)

Minä lähdin käsikirjoittamaan *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* -dokumenttia henkilöiden kautta. Katsojia kiinnostavat muiden ihmisten elämät: haluamme nähdä miten he asuvat, miten elävät suhteessa ympäristöön tai viettävät vapaa-aikaansa (Saksala 2008, 117). Seurantadokumentin erityispiirteitä on se, että niissä pyritään puuttumaan tapahtumien kulkuun mahdollisimman vähän ja annetaan tapahtumien puhua puolestaan pitämällä kerronta samalla mahdollisimman suorana (Aaltonen 2011, 21).

Ensin mietin, ketkä matkalle lähtevistä henkilöistä olivat kiinnostavia ja uskottavia, sekä keskenään erilaisia. Henkilöiden täytyi olla sellaisia, joihin katsojan on helppo samaistua. Valitsin päähenkilöiksi kaksi tyttöä ja yhden pojan. Mielestäni kolme keskenään erilaista päähenkilöä takaavat elokuvalla useamman eri näkökulman. Mietin aluksi yhden päähenkilön valintaa, mutta valitsemalla kolme päähenkilöä, pystyin kertomaan kulttuurien välisistä eroista ja sopeutumisesta aiheutuvista ongelmista monipuolisemmin. Jokainen opettajaopiskelijoista koki tilanteet eri tavalla ja tätä kautta sain tuotua elokuvaan erilaisia kokemuksia ja ajatuksia.

Esituotantovaiheen jäädessä lyhyeksi, emme ehtineet järjestämään kunnollista castingia eli roolitusta henkilöillemme. Tätä voidaan pitää todella huonona lähtökohtana, koska tekijöiden pitäisi tutustua elokuvansa henkilöihin riittävän hyvin ennen kuvauksia (Aaltonen 2011, 96). Dokumentaristi Virpi Suutarin mukaan henkilöiden on oltava hurmaavia ja karismaattisia (Hirvonen 2003, 110, Saksalan 2008, 116 mukaan). Elokuvan päähenkilön tärkeyttä ei voi korostaa liikaa ja oikean roolivalinnan tekeminen on dokumenttielokuvassa merkittävää, koska kiinnostavalla ja kiehtovalla päähenkilöllä tekijä voi saada paljon anteeksi. Hallittua rakennetta tai dramaturgiaa paljon tärkeämpi asia on henkilö. (Aaltonen 2011, 96-97.)

Pidimme päätöksen päähenkilöistä kuitenkin auki, jotta pystyimme kuvausten aikana reagoimaan mahdollisiin ongelmiin ja tarvittaessa vaihtamaan jonkun päähenkilöistämme. Tämä tarkoitti sitä, että varsinkin alkuvaiheessa kuvasimme jokaista matkalle lähtenyt henkilöä ikään kuin kaikki olisivat olleet elokuvan päähenkilöitä. Keräsimme kai-

kilta kommentteja tasapuolisesti ja varmistimme näin sen, että jokaiselta henkilöltä oli tallessa kaikista välttämättömimmät ja tärkeimmät kommentit, mikäli päähenkilöt olisivat myöhemmin vaihtuneet.

Kirjoitin käsikirjoitukseen myös ajatuksia elokuvan teemoista. Tärkeimpinä teemoina pidin kahden eri kulttuurin kohtaamista ja henkilöiden sopeutumista. Halusin tutkia elokuvassa sitä, miten täysin erilaisista kulttuureista tulevat ihmiset sopeutuvat keskenään ja miten esimerkiksi köyhyys vaikuttaa tiedon vastaanottamiseen ja uusien ideoiden hyväksymiseen. Kuinka Suomessa opitut opetusmenetelmät toimivatkaan täysin vieraassa kulttuurissa?

Elokuvan päähenkilöt kehittävät vasta omaa opettajuuttaan ja ovat epävarmoja työssään jopa Suomessa, joten oli mielenkiintoista nähdä, kuinka he suhtautuivat ja selvisivät kaikista vieraan kulttuurin tuomista haasteista. Yhdessä opettajaopiskelijoiden kanssa koimme monta unohtumatonta hetkeä elokuvaa tehdessämme.

Tavoitteenani on, että elokuva tulee koskettamaan muitakin kuin vain suomalaisia ihmisiä. Ajattelin, että siinä tulisivat näkymään erilaiset tunteet, joihin eri kulttuureista tulevat ihmiset pystyvät helposti samaistumaan. Näitä ovat esimerkiksi ilon, surun, onnistumisen tai epäonnistumisen tunteet. Hyvässä dokumenttielokuvassa teema on universaali. (Aaltonen 2011, 168).

3.1.2 Kuvauspäivien määrä

Kuvauspäivien määrä muodostuu useista eri asioista. Meidän tapauksessamme elokuva keskittyi opiskelijoiden harjoitteluun ja aikaan Etiopiassa, joten rajasimme kuvaukset vain matkan ajalle, emmekä esimerkiksi kuvanneet Suomessa mitään. Turistiviisumista johtuen harjoittelun pituudeksi määräytyi yksi kuukausi.

Suunnittelimme, että kuvaamme menomatkalta henkilöidemme ajatuksia ja tuntemuksia, mutta muuten oli mahdotonta suunnitella mitään muuta sen tarkemmin johtuen siitä, etteivät edes luokanopettajaopiskelijat tienneet minkälaisiin kouluihin olivat menossa opettamaan ja kuinka pitkiä aikoja viettävät kouluissa.

Lähtökohtana oli kuitenkin se, että tulemme kuvaamaan todennäköisesti viitenä päivänä viikossa, jolloin opiskelijat opettavat kouluilla. Kuvauspäivien määräksi muodostui alustavasti kaksitoista, jonka lisäksi tiesimme voivamme tarvittaessa käyttää matkan loppuja päiviä paikkauksiin ja mahdollisiin haastatteluihin. Pienempi työryhmä tarkoittaa usein kompromissia kuvauspäivien määrässä (Aaltonen 2011, 198).

Lopulta kuvauspäiviä oli jonkin verran enemmän kuin kaksitoista, mutta viimeiset kuvauspäivät pitivät sisällään vain haastatteluja ja tämän takia olivat aika kevyitä. Emme stressanneet kuvauspäivien kulusta etukäteen, koska tiesimme, että seuraamalla henkilöitämme ja pitämällä yllä kuvausvalmiuden, emme tule menettämään mitään tärkeää. Vaikeampaa oli päättää, milloin lopettaa kuvaukset yhden päivän osalta.

3.1.3 Muuta huomioitavaa

Kun ollaan menossa kuvaamaan vieraaseen kulttuuriin, kannattaa hankkia yhteyshenkilö tai opas, joka tuntee paikalliset tavat, paikat ja ihmiset (Aaltonen 2011, 234). Meillä yhteyshenkilönä toimi kuusi vuotta Etiopiassa asunut Kati Keski-Mäenpää, joka on ammatiltaan luokanopettaja ja puhuu sujuvasti paikallista kieltä. Hänellä on hyvät yhteydet harjoittelukouluihin.

Etukäteen on tarkistettava myös muun muassa maassa käytettävä sähkön jännite. Esimerkiksi Yhdysvalloissa käytetään 110 voltin jännitettä. Etiopiassa ja muissakin kehitysmaissa paikallisten voimalaitosten tuottaman sähkön jännite heittelee ja sen takia syntyy niin sanottuja jännitepiikkejä, jotka pahimmassa voivat hajottaa herkkiä laitteita. Näitä ovat esimerkiksi laturit. (Aaltonen 2011, 299.) Meillä oli käytössä muutamakin regulaattori, joka tasaa jännitepiikit.

Oli otettava myös huomioon mahdolliset sähkökatkot, joita Etiopiassakin on epäsäännöllisin väliajoin. Me olimme varanneet matkaan useita vara-akkuja kameroita varten ja pyrimme aina lataamaan myös tietokoneen akun täyteen, kun sähköä oli saatavilla. Aaltonen kertoo, että mikäli kuvataan pitkään alueella, missä sähkön saanti on ongelmallista, kannattaa varautua aurinkopaneeleiden avulla. Ne ovat kevyitä ja tehokkaita. Muita vaihtoehtoja ovat esimerkiksi aggregaatti tai ladatut auton akut. (Aaltonen 2011, 300.)

3.2 Kaluston valinta

Käyn kappaleessa läpi sitä, miksi päädyin valitsemaan juuri tämän kaluston kuvauksiin ja mitä kaikkea kalustovalintojen suhteen pitää ottaa huomioon, kun lähdetään kuvaamaan kehitysmaahan. Kalustoa tulisi ottaa mukaan tarpeeksi, muttei liikaa (Aaltonen 2011, 296). Kuvausympäristöön tai -olosuhteisiin on välillä mahdotonta vaikuttaa, mutta eri tilanteisiin voi varautua parhaansa mukaan. ”Ulkokuvauksia tehdään aina sään armoilla, joten voit vain toivoa sopivaa valaistusta ja muutoinkin kelvollisia olosuhteita”, Saksala (2008, 116) kertoo. Lensimme Suomesta Etiopiaan Ethiopian Airlines:lla, joka sallii ottaa mukaan yhden seitsemän kilogramman painoisen käsimatkatavara-laukun ja kaksi ruumaan menevää 23 kilogramman painoista matkalaukku (Ethiopian Airlines 2014).

3.2.1 Kamera

Selvitin aluksi Keski-Mäenpäältä, minkä kokoisia kameroita maahan pystyisi viemään ilman, että ne herättäisivät tullissa ylimääräistä huomiota tai niistä täytyisi maksaa erillisiä tullimaksuja. Vain järjestelmäkameran saa tuoda Etiopiaan ilman tullimaksuja, joten se rajasi valintaamme heti huomattavasti (Keski-Mäenpää 2013).

Seuraavaksi lähestyin Canonia ja sain heidät mukaan yhteistyöhön kanssamme. Saimme käyttöömmme Canonin 5D Mark III –kamerarungon, joka on valittu parhaaksi videokäyttöön soveltuvaksi järjestelmäkameraksi (TIPA 2012). Olisin halunnut, että meillä olisi ollut mukana kaksi samanlaista kamerarunkoa, mutta pienestä budjetista johtuen meillä ei ollut varaa vuokrata toista 5D Mark III –runkoa. Jouduimme tyytymään Canon 7D -kameraan, joka häviää hieman teknisiltä ominaisuuksiltaan 5D Mark III:lle.

Järjestelmäkameran etuna dokumenttikuvauksessa voidaan pitää sen kokoa. Järjestelmäkamera on huomattavasti pienempi, kuin normaalikokoinen videokamera ja sen avulla voidaan kuvata huomaamattomammin jos tarve niin vaatii. Huomaamattomuudesta on paljon hyötyä esimerkiksi kun kuvataan julkisilla paikoilla (Nuotio 2014). Olimme menossa ensimmäistä kertaa kehitysmaahan kuvaamaan, emmekä voineet olla täysin varmoja, miten kameraan suhtaudutaan, joten myös sen takia pieni kamera on eduksi. Lisäksi 5D Mark III:ssa on kevyt ja kestävä magnesiumrunko, joka on pöly- ja kosteus-

suojattu, mikä on tietysti tärkeä ominaisuus kehitysmaassa (Canon 2014). Pystyin hyödyntämään myös oman Canon-kamerani akut ja objektiivini.

Vaikka kevyt ja pieni kamera onkin kätevä kuljettaa mukana, on sillä samasta syystä haasteellista kuvata. Kevyt kamera on vaikea pitää vakaana ja sen painoa joutuukin useasti kasvattamaan (Ang 2005, 59). Me helpotimme kuvaamista tukemalla kameraa monopodin eli yksijalan, olkatuen tai haastattelutilanteessa jalustan avulla. Monopodin kanssa kuvaaminen edesauttoi myös käsivarakuvausta, jota käytimme *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* -elokuvassa paljon. Tällä keinolla saimme tuettua näkökulmaotoksia.

Jalustan käyttö vaatii aikaa, (Aaltonen 2011, 264) joten rajasimme sen käytön minimiin. Käytimme jalustaa vain silloin, kun halusimme kuvan olevan tarkkailevaa, kuten esimerkiksi opetustilanteet sen jälkeen, kun opiskelijat olivat jo tutustuneet kouluun. Myös esittelykuvat, maisemat, nimikyltit tai vastaavat pyrimme kuvaamaan jalustan kanssa, koska pienikin tärinä kiinnittää katsojan huomion (Aaltonen 2011, 264).

3.2.2 Objektiivit

Dokumenttielokuvan tekijänä pyrkii tietysti valitsemaan käyttökelpoisimman objektiivivalikoiman kuvausreissulle ilman, että joutuisi kantamaan mukanaan ylimääräisiä objektiiveja. Tiesimme jo etukäteen, että tulemme kuvaamaan paljon luokkahuoneissa, joissa ongelmaksi saattaa muodostua pimeys. Emme tienneet luokkatiloista ennestään paljoakaan, mutta jotain vinkkejä olimme kuitenkin saaneet. Meille kerrottiin, että sähköt saattavat olla välillä pitkiäkin aikoja poikki (Keski-Mäenpää 2013). Emme tienneet etukäteen oliko luokissa valoja ja jos oli, niin minkälaisia.

Objektiivien valinnassa keskityimme ensin siihen, että meillä on tarvittavan valovoimainen peruslinssi. Yhdessä 5D Mark III:n ja valovoimaisen peruslinssin kanssa pysyimme kuvaamaan tarvittaessa hämärissäkin olosuhteissa. Valitsimme Canon EF 50mm f/1.4 –vakio-objektiivin. Koska vakio-objektiivin polttoväli vastaa tarkasti perspektiiviä, joka ihmissilmään näyttää luonnolliselta, on se siksi ihanteellinen näkökulmaotoksiin. Katsojan on helpompaa kuvitella näkevänsä tapahtumat omin silmin. (Juniper, Newton 2011, 26.)

Objektiivien ominaisuuksilla (aukko ja polttoväli) on molemmilla vaikutusta kuvan lopputulokseen. Aukon koolla vaikutetaan objektiivin piirtokykyyn sekä terävyysalueeseen. Aukko on objektiivin sisällä oleva reikä, jonka suuruutta säätämällä vaikutetaan siihen, kuinka paljon valoa päästetään kamerasensorille. Tämä merkitään numeroarvolla niin, että esimerkiksi aukon ollessa $f/1.4$ pääsee valoa todella paljon sensorille ja päinvastoin aukon ollessa $f/22$, valoa ei pääse sensorille juuri lainkaan. (Leponiemi 2010, 11-12.) Suurella aukolla kuvaamisen heikkoutena voidaan pitää erittäin kapeaa terävyysaluetta, (Lehtinen, Pylkkö 2013, 16) joka tekee tarkentamisesta vaikeaa varsinkin jos kohde liikkuu kuvassa.

Terävyysalue on se alue kuvassa, joka toistuu terävänä. Aukon lisäksi terävyysalueeseen voidaan vaikuttaa polttovälillä. Polttoväli on etäisyys objektiin taustapisteestä ja polttotason (jolle kuva muodostuu) välillä (Ang 2005, 249). Se vaikuttaa terävyysalueeseen siten, että mitä pidempi polttoväli on, sitä kapeampi on terävyysalue ja päinvastoin. Myös kohteen etäisyys kameraan vaikuttaa terävyysalueeseen. Mitä lähempänä kohde on kameraa, sitä pienempi on terävyysalue. (Leponiemi 2010, 12.)

Emme kuvanneet juuri ollenkaan täydellä aukolla, koska terävyysalue on silloin kapea ja vaikeasti hallittavissa. Teimme kompromissin siinä, että kuvasimme pienemmällä aukolla ja nostimme sähköistä valonherkkyyttä eli ISO-arvoa, jotta terävyysalue kasvoi hieman ja helpotti tarkentamista. Huonona puolena oli kuvanlaadun heikkeneminen lisääntyneen kohinan takia (Juniper, Newton 2011, 82).

Halusimme matkalle myös laajakulmaobjektiivin, jonka avulla saisimme tarpeen tullen kuvattua useita henkilöitä samaan aikaan ahtaassakin tilassa. Lisäksi se sopii hyvin myös esittely- ja maisemakuvien kuvaamiseen sekä käsivaralla kuvaamiseen. Valitsimme tätä tarkoitusta varten Canon EF 16-35mm $f/2.8$ –objektiivin.

Teleobjektiivin valintaa puolsivat kaksi seikkaa. Sen avulla saimme tuotua etäiset kohteet lähelle ja pystyimme myös erottamaan terävänä olevan kohteen taustastaan, jonka taas saa näyttämään kauniin pehmeältä ja epäterävältä (Juniper, Newton 2011, 28). Otimme mukaan Canon EF 70-200mm $f/4$ L –objektiivini. Teleobjektiivia käytimme erityisesti *Kuuroille Korville* –dokumentissa.

KUVA 1. Esimerkki teleobjektiivin käytöstä *Kuuroille Korville* –dokumentissa (Kuva: Kristian Isotalo 2014)

Canon 7D:n mukana matkaan lähti EF-S 17-135mm f/3.5-5.6 –objektiivi. Se on sopiva yleisobjektiivi, jolla Majava pystyi kuvaamaan tarvittaessa kauempaa pidemmällä polttovälillä tai sitten lyhyellä polttovälillä laajaa kuvaa ilman, että tarvitsi vaihdella kahden eri objektiivin välillä. Sen huonona puolena pidän polttovälistä riippuen vaihtuvaa suurinta aukkoa.

”Eri objektiivit kertovat tarinan eri tavalla” (Lumet 1995, 96). Objektiivit 28mm:stä 40mm:iin pääsevät kaikkein lähimmäksi ihmissilmää. Laajakulmaobjektiivit vääristävät kuvan; mitä laajakulmaisempi objektiivi, sitä vääristyneempi kuva. Teleobjektiivit taas tiivistävät tilan; mitä pidempi objektiivi, sen lähempänä sekä kameraa, että toisiaan kohteet näyttävät olevan. Näiden ominaisuuksien avulla pystytään luomaan erilaisia illuusiota. (Lumet 1995, 97-98.)

Me otimme objektiivit ja niiden mahdollistamat ilmaisulliset ja kerronnalliset keinot huomioon esimerkiksi niin, että käytimme laajakulmaobjektiivia silloin, kun halusimme korostaa opettajaharjoittelijan pienuudentunnetta, kun hän oli ensikertaa opettamaan vierasta luokkaa. Halusimme korostaa tilan tuntua ja pyrimme saamaan kaikki oppilaat mahdollisimman usein samaan kuvaan tuntia pitävän opettajaharjoittelijan kanssa. Näin saimme luotua myös tietynlaista vastakkainasettelua.

3.2.3 Suotimet ja muut kuvaamista helpottavat apuvälineet

Auringonpaiste on erilaista eri puolilla maailmaa. Se on myös erilaista eri vuorokauden aikoihin. Afrikassa kuvatessa eron huomasi nopeasti. Aurinko paistoi todella korkealta, lähes suoraan ylhäältä ja tästä johtuen esimerkiksi varjot muodostuivat koviksi ja valkoiset pinnat paloivat helposti puhki. Iltaisin oli muistettava, että aurinko laskee todella nopeasti ja huomaamattomasti. Yöllä oli usein kaunis tähtitaivas. Auringon puolesta parhaat vuorokauden ajat kuvaamiseen olivat ehdottomasti aamut ja illat, kun aurinko oli joko nousemassa tai laskemassa.

Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin –dokumentissa emme pystyneet välttämään keskipäivän korkealta paistavaa aurinkoa, vaan kuvasimme silloin, kun jotain tärkeää tapahtui. *Kuuroille Korville* –dokumentissa pystyimme paremmin vaikuttamaan siihen, mihin vuorokauden aikaan kuvasimme. Suurin osa elokuvan kuvista on kuvattu joko aamupäivällä tai myöhään iltapäivästä.

Kun kuvataan kirkkaassa auringon paisteessa, joudutaan yleensä pienentämään aukkoa, jotta saataisiin oikea valotus. Tämä taas sotii elokuvallista ilmaisua vastaan, koska silloin terävyysalue kasvaa ja kuvasta katoaa tietynlainen estetiikka. Tähän ongelmaan on olemassa tärkeä apuväline, harmaasuodin eli ND-suodin. Sen tarkoituksena on rajoittaa objektiivin läpi tulevan valon määrää ja tämä mahdollistaa suuremman aukon käyttämistä. (Juniper, Newton 2011, 99.)

Ensimmäistä kuvausreissua varten hankimme 50 mm –objektiiviin sopivan ND-suodinpaketin. Paketti sisälsi kolme eri vahvuista suodinta, joita pystyttiin kiinnittämään objektiivin edessä olevaan kierteeseen. Myöhemmin tajusimme, ettei kierrekiinnitys ole kaikista paras ratkaisu kuvaamisen kannalta. Auringonvalon voimakkuus vaihteli ja kierrettävän suotimen vaihtaminen oli hidasta ja hankalaa.

Kuuroille Korville –dokumenttia varten vuokrasimme kunnan olkapäätuken, johon kuului myös mattebox ja follow focus. Matteboxiin saa kätevästi kiinni eri vahvuisia suotimia ja niiden käyttö oli huomattavasti helpompaa. Saimme aikaan hienoa kuvaa, jossa oli kapea, mutta hallittava syväterävyysalue. Ostimme myös 16-35mm laajakulmaobjektiivin eteen kierrettävän ND-suotimen, jonka hyvänä puolena pidimme vahvuuden-

säätö-mahdollisuutta. Näin ollen pieni valaistuksen muutos pystyttiin kätevästi ja nopeasti korjaamaan suotimen vahvuutta säätämällä pienemmäksi tai suuremmaksi.

KUVA 2. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin.* Ilman harmaasuodinta kuvattu tilanne, jossa kuva on pienestä aukosta johtuen kauttaaltaan terävä (Kuva: Kristian Isotalo 2013)

KUVA 3. *Kuuroille Korville.* Harmaasuodin käytössä ja kuvasta on saatu elokuvallisempi (Kuva: Kristian Isotalo 2014)

Huomasimme ensimmäisellä kuvausreissullamme tarkentamisen muodostuvan pieneksi haasteeksi. Kuvaan syntyi aina tärinää, kun joutuimme tarkentamaan objektiivista. Korjasimme asian toisella kuvausreissullamme käyttämällä follow focus –yksikköä. Yksikkö koostuu sivulla olevasta kiekosta ja hammaspyörästä, joka kääntää objektiivin tarkennusrengasta (Juniper, Newton 2011, 105). Follow focus –yksikkö varten tarvitsee olkapäätuen. Tämä helpottaa esimerkiksi liikkuvan kohteen seuraamista.

Kirkaasta auringonvalosta johtuen voi olla vaikea erottaa tarkennusta kameran LCD-näytöltä. Tähän ongelmaan törmäsimme kuvausten aikana. Emme olleet osanneet varautua ongelmaan etukäteen ja opimme virheistämme kantapään kautta. *Kuuroille Korville* –kuvausreissua varten hankimme ykköskameraan ulkoisen on board –monitorin ja kakkoskameraan erillisen luupin, joiden avulla näimme LCD-näytöt kirkkaina ja suurempina.

Kuva 4. *Kuuroille Korville* –dokumenttielokuvan pääkamera, jossa kiinni on board –monitori, mattebox sekä follow focus (Kuva: Derya Tekin 2014)

3.2.4 Valaisu

On olemassa kolme vaihtoehtoa valaista dokumenttielokuva. Niitä ovat valaiseminen kokonaan lisävalolla, valaiseminen käyttämällä sekä lisävaloa, että vallitsevaa valoa tai sitten käyttämällä pelkästään vallitsevaa valoa. (Aaltonen 2011, 268-269.) Itse ihailen luonnonvaloa ja pyrin käyttämään pelkästään sitä jos vain mahdollista. Näin toimin *Kuuroille Korville* –elokuvaa tehtäessä. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumentissa jouduimme käyttämään lisävaloa muutamissa haastattelutilanteissa.

Rajoitetun matkatavaramäärän vuoksi emme pystyneet ottamaan kuvauksiin mukaan suurempia valoja, vaan pakkasimme matkaan kaksi Amaran paristoled –valoa. Nämä valot saa tarvittaessa kiinnitettyä myös kameravaloiiksi, jos kuvataan pimeässä. Mukaan otimme myös eri sävyisiä kalvoja, joilla pystyimme pehmentämään valoa tai muuttamaan sen värilämpötilaa.

Led-valojen lisäksi pakkasimme mukaan heijastimen eli reflin (reflector), jonka uskoimme auttavan meitä paljon esimerkiksi ulkona kuvattavissa haastatteluissa. Sen avulla tasoitetaan kontrasteja ja sitä voidaan käyttää myös täytevalon tapaan. Kaiken lisäksi refla menee pieneen tilaan. (Aaltonen 2011, 270.) Jos sinulla ei satu olemaan heijastinta, voit käyttää valkoista paperia tai jopa nenäliinaa valaisemaan näyttelijän silmät jos kamera on vain tarpeeksi lähellä näyttelijää (Lumet 1995, 103).

Vähäiseen valaisutavaran määrään vaikuttavat täyskennoinen Canon 5D Mark III –kamera sekä siihen kiinnitettävä suuren aukon (f/1.4, 50mm) objektiivi, jotka takasivat meille sen, että pystyimme kuvaamaan hyvinkin hämärässä ilman lisävaloa. Jos valoa ei suurella aukollakaan kuvattaessa ole tarpeeksi, on syytä käyttää kameran sähköistä tehostinta (gain tai booster), joka lisää valoherkkyyttä sähköisesti (Aaltonen 2011, 271). Järjestelmäkameroissa valoherkkyyttä pystyy säätämään ISO-arvoa nostamalla (Juniper, Newton 2011, 82). On kuitenkin muistettava, että gainien käyttö lisää kohinaa, joka näkyy rakeisuutena kuvassa (Aaltonen 2011, 271). Sanotaan kuitenkin, että kohina on huomaamatonta ISO-arvon ollessa 400-800:n herkkyysiin saakka, eikä se ole häiritsevää ennenkö ISO-arvo on 3200 tai enemmän (Juniper, Newton 2011, 82).

3.2.5 Äänitys

Niin kuin kaikissa muissakin audiovisuaalisissa projekteissa, on ääni yhdessä kuvan kanssa tärkeimpiä elementtejä. Toisin kuin fiktioelokuvissa, dokumenttielokuvassa et voi jälkiäänittää henkilöiden repliikkejä, vaan puhe on saatava talteen laadukkaana heti kuvaustilanteessa (DOKKINO, 4). Monia häiriöääniä voi kuvaustilanteessa poistaa, kuten esimerkiksi television tai radion voi laittaa kiinni, viereisen huoneen ihmisiä voi pyytää olemaan hiljempaa ja kännykät voi sulkea (Aaltonen 2011, 272).

Järjestelmäkameroiden huono puoli ovat huonot mikrofoniiliitännät verrattuna ammattivideokameroihin, joista löytyy kaksi XLR-liitäntää. Onneksemme Canon on kehittänyt järjestelmäkameroidensa videokuvaspuolta ja lisännyt äänityspuolelle tärkeän ominaisuuden, kuulokeliitännän (Canon 2014). Lisäksi äänitason säätämistä käsin on helpotettu.

Canon 5D Mark III:ssa on 3,5 millimetrin vakiomikrofoniiliitäntä, johon saimme kytkettyä Rode:n stereomikrofonin. Lisäksi meillä oli mukana langaton Sennheiser -nappimikrofoni, joka oli hyvä ratkaisu haastattelutilanteita varten (Aaltonen 2011, 274). Nappimikrofonia varten meidän piti hankkia XLR-johtoon adapteri, jonka avulla sen sai kytkettyä kameran 3,5 mm vakiomikrofoniiliitännään.

KUVA 5. Canon 5D Mark III liitännät (PetaPixel, muokattu)

Toteutimme haastattelutilanteet, kuten nykyään on ihanteeksikin muodostunut: kysymykset leikataan pois, mutta haastateltava puhuu kuitenkin haastattelijalle, ei kameralle (Saksala 2008, 120). Haastattelutilanteissa miljöön ja valaistuksen lisäksi akustiikka on tärkeä (Saksala 2008, 121). *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttia tehdessämme meille koitui pari kertaa ongelmia akustiikan kanssa. Lähes poikkeuksetta syy oli huono valmistautuminen, joka taas johtui kiireisestä aikataulusta ja kokemattomuudesta. Haastattelutilanteeseen pitää valmistautua huolella (Saksala 2008, 121). Yleisin ongelma oli taustamelu, joka sai haastateltavan ajatukset harhailemaan ja kuului myös ääniraidalla.

Kuuroille Korville –elokuvan haastattelut toteutimme yhdessä tulkin kanssa. Meidän piti saada haastattelutilanteissa tulkin ääniraita talteen leikkausta varten, koska emme osaa viittomakieltä. Kuvasimme haastattelut ulkona niin, että tulkki seurasi haastattelua jonkin rakennuksen sisältä ikkunan takaa, josta hän tulkkasi viittomat nauhalle. Tulkille olimme laittaneet nappimikrofonin. Äänittäjä myös puomitti haastattelutilanteen nor-

maalisti. Kun haastateltava vastasi kysymyksiin, tulkki tulkkasi vastaukset ja näin meillä oli haastattelutilanteen ambienssi-ääni sekä tulkkauksen kahdella eri ääniraidalla.

Canon 7D:tä varten varasimme matkaan ulkoisen Olympus LS-20 -äänitallentimen, jonka saimme kätevästi kiinnitettyä kameran salamakenkään. Ulkoista äänitallenninta käytettäessä on syytä ottaa klaffi joko kohtauksen alkuun tai loppuun tilanteen mukaan. Näin helpotetaan leikkaajan työtä äänen ja kuvan synkronoimisessa. (Juniper, Newton 2011, 94.) Käytimme Olympusta myös haastatteluissa tallentamaan niin sanottu ”back up” -ääni. Lisäksi laitteella voi kuvata myös HD-tasoista videokuvaa (Olympus, 102). Koska laite on suhteellisen pienikokoinen, pystyimme kuvaamaan sillä huomaamattomasti tilanteen niin vaatiessa. Näitä tilanteita olivat esimerkiksi ravintolassa kuvaaminen. Halusimme herättää mahdollisimman vähän huomiota.

KUVA 6. Käyttämämme Olympus LS-20 -äänitallennin (Wirefresh 2011)

Taustamelun lisäksi suurimpia äänitykseen liittyviä ongelmia *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden kesken* -dokumenttia tehdessä meille koitui äänittäjän puutteesta. Emme kuvaajina pystyneet huolehtimaan äänityksestä ja äänen laadusta riittävän hyvin, vaan välillä äänentason saattoivat olla liian matalat tai päinvastoin menivät särölle. Tähän yksi syy on myös huonot kuulokkeet. Kuvasimme paljon ulkona ja aukeilla paikoilla, esimerkiksi liikuntatunneilla urheilukentällä, stereomikrofoni ei pystynyt sulkemaan tuulesta aiheutuneita ääniä pois, vaan ne tulivat ääniraidalle ja käytännössä pilasivat sen

muutamasta kohdasta. Otimme tästä opiksemme ja korjasimme nämä virheet seuraavaa dokumenttia tehdessämme aloittaen siitä, että kasvatimme työryhmämme kokoa yhdellä henkilöllä ja saimme näin äänittäjän huolehtimaan äänestä.

3.2.6 Matkustamiseen liittyvät asiakirjat

Jos kuvauskalustoa on enemmän, pitää tehdä kalustolista. Tuottaja allekirjoittaa listan ja hankkii siihen Suomen tullista leiman, että se on lähtenyt maasta. Tilanteen mukaan kannattaa miettiä ilmoittaako kalustosta kohdemaan tulliin vai pidätkö listan itselläsi siltä varalta, että joku kysyy jotain kalustosta. On huomioitava, että ilmoittaminen voi jossain maissa olla riski, koska kalustosta voidaan vaatia vakuuksia tai lahjuksia. Aaltonen myös mainitsee, ettei kalustolistaan kannata koskaan merkata kaluston arvoa tai hintaa, koska sen perusteella sinulta voidaan periä vakuutta. (Aaltonen 2011, 296-297.)

Kuvaaminen EU:n sisällä ei tuota juurikaan ongelmia. Matkustaminen onnistuu ilman viisumia, kaluston voi kuljettaa helposti ja kuvatakin saa suhteellisen vapaasti. Kun mennään EU:n ulkopuolelle joudutaan selvittämään haetaanko journalistiviisumia vai turistiviisumia. Dokumenttielokuvaa tehtäessä on usein helpointa toimia turistiviisumilla. (Aaltonen 2011, 293.) Koskaan ei myöskään kannata mainita, että on työmatkalla, koska se tekee asioista todella monimutkaisia, Aaltonen (2011, 295) jatkaa. Me hankimme matkaamme varten turistiviisumin, jonka sai ostettua Etiopian päässä lentokentältä. Kuukauden turistiviisumi maksoi 17 euroa. Käytössämme olleet pienet järjestelmäkamerat helpottivat meitä välttämään joutumista tekemisiin viranomaisten kanssa.

Kun ollaan lähdössä kuvaamaan ulkomaille, on syytä tarkistaa myös täytyykö kalustosta täyttää etukäteen ATA carnet –sopimus, jonka tarkoituksena on mahdollistaa muun muassa ammatinharjoittamisvälineiden väliaikainen vienti tulliyleissopimukseen liittyneisiin maihin (Keskuskauppakamari 2014). ATA carnet –järjestelmään kuuluvat maat voi tarkistaa Keskuskauppakamarin internet-sivuilta.

Haastattelin opinnäytetyönäni varten Widescreen Mediatuotanto –nimisen yrityksen toimitusjohtajaa, Aleks Nuotiota, jolla on paljon kokemusta ulkomailta kuvatuista projekteista. Nuotio kertoo, että hän joutui täyttämään ATA carnet -hakemuksen lähtiesään kuvausreissulle Kroatiaan. Hänen oli listattava kaikki kalusto arvoineen. Tämä

asiakirja todistaa tullissa sen, että kyseinen kuvauskalusto oli sinulla mukana jo meno-matkalla. Jos tämä asiakirja puuttuu, voi tulli määrätä sinut maksamaan tullimaksun ja ALV:n koko kaluston arvosta eli kyseessä olisi maahantuonti. ATA carnet –sopimus maksaa enemmän mitä kalliimpi kalusto on kyseessä. (Nuotio 2014.)

3.2.7 Vakuutukset

Ulkomailla kuvattaessa on työryhmällä tärkeää olla matkavakuutus (Aaltonen 2011, 226). Vakuutukset lisäävät työryhmän turvallisuuden tunnetta. Meillä oli henkilökohtaiset tapaturma- sekä matkavakuutukset reissuja varten. Kun yksi päähenkilöistämme sairastui kuvausten aikana ameebaan, kävin Suomessa tarkastuttamassa, etten ollut itse saanut tartuntaa. Tällaiset kulut korvaa matkavakuutus.

Kuuroille Korville –dokumenttia tehdessämme meillä oli vuokrattua kuvauskalustoa ja sen vakuutuksista huolehtii vuokraaja (Aaltonen 2011, 226). Asiakkaana me maksamme vuokran yhteydessä pienen summan kaluston lisäksi, joka on varattu vakuutusta varten.

3.3 Logistiikan suunnittelu

3.3.1 Kaluston pakkaaminen

Pitämällä kuvauskaluston mahdollisimman pienenä, mahdollistimme sujuvan siirtymisen paikasta toiseen. Kameran ja välttämättömimmät kuvaustavarat on hyvä pakata käsimatkatavaroihin, (Nuotio 2014) koska niin pystyy pitämään huolen siitä, että välttämättömimmät kuvausvälineet tulevat perille. Me käytimme kahta kamerareppua, joihin molempiin pakkasimme välttämättömimmän kuvauskaluston, jolla olisimme pystyneet aloittamaan kuvaukset, mikäli muut matkatavarat olisivat kadonneet tai tulleet myöhässä. Loput kuvausvälineet pakkasimme ruumaan. Koska matkalle lähtevä työryhmämme oli vain kahden henkilön kokoinen, emme voineet senkään takia varata matkalle mahdollista määrää kuvauskalustoa.

Nuotio mainitsee pakkaavansa jalustan kovaan, kestävään laukkuun, jonka voi laittaa ruumaan (Nuotio 2014). Näin pidetään huoli siitä, että se ja mahdolliset muut kuvaus-

tarvikkeet säilyisivät ehjinä. Jos käytössä on jokin muu kamera kuin järjestelmäkamera, on tarkistettava ettei mukaan tule pakattu liian isoja litium-akkuja, (Nuotio 2014) koska niiden litiumpitoisuus saattaa ylittää sallitun kahden gramman tai 100 Wh energiasisällön yksittäistä akkua kohtaan (Trafi 2014). Isoja akkuja voi myös tarvita esimerkiksi erilaiset valot (Nuotio 2014).

Alexi Nuotio kertoo pakkaavansa mukaan täydellisen kuvauskalustolistan, josta ilmenee jokaisen matkalle lähtevät tarvikkeen merkki, malli, sarjanumero ja kappalemäärä (Nuotio 2014). Näin pystyy pitämään huolen, että jokainen tavara on pakattu mukaan. Kuvausreissun päätyttyä on kuvauslistan avulla helppo tarkistaa, että kaikki matkalle lähtenyt kuvauskalusto on edelleen tallella ja pakattu mukaan.

List of equipments for customs				
Helsinki – Austria 24-26.8.2012				
Laite Device	Merkki Trademark	Malli Model	Sarjanumero Serial number	Kpl Number
Camera	Sony	PMW-EX1	402876	1
Camera bag	Kata	X	X	1
Battery	Sony	BP-U60/30	X	3
Battery Charger	SWIT	S-3602U	X	1
Monopod	Manfrotto	X	X	1
Wireless Microphone	SENNHEISER	eW100 G3	1281190235	1
Wireless Microphone	SENNHEISER	eW100 G3	1161174738	1
Wireless Microphone	SENNHEISER	eW100 G3	1311172935	1
Wireless Microphone	SENNHEISER	eW100 G3	1221166746	1
Lavalier Microphone	Sony	X	X	1
Headphones	Sony	X	X	1
Cables	XLR	X	X	1
Microphone	Rode	NTG-1	X	1
Camera Light	F&V	Z96	X	1
Memorycard	SXS	32/32/16/16/8	X	4
Battery	GP	AA	X	16
Tripod	Vinten	Vision 11	X	1

KUVA 7. Aleksi Nuotion kalustolista (Kuva: Aleksi Nuotio 2012)

Jos kuvausmatka on pitkä ja kuvataan paikassa, jossa ei välttämättä ole huoltoa tai varaosia saatavilla, niin kuin meidän tapauksessamme, on tärkeää varata esimerkiksi kaikkia piuhoja kahdet kappaleet mukaan (Aaltonen 2011, 296). Nuotion lista poikkeaa siinä mielessä esimerkiksi meidän listastamme, koska hänen kuvausmatkansa oli kestoltaan huomattavasti lyhyempi kuin meidän ja todennäköisesti myös huolto- ja varaosapalvelut olivat lähettyvillä. Yksi hyvä keino pitää huolta kalustosta on ottaa koko kalustosta kuva, joka on listan lisäksi mukana matkalla.

Meidän tapauksessa yhteyshenkilömme Keski-Mäenpää, tietäen maan tavat, osasi parhaiten hoitaa kuljetus- ja logistiikka-asiat. Sovimme hänen kanssaan kulkemisista etukäteen ja hän lupautui järjestämään koko porukan kulkemiset Etiopian päässä, ensin lentokentältä pääkaupunki Addis Abebassa sijaitsevaan Suomen lähetysseuran vierastaloon ja sieltä paria päivää myöhemmin päämääräämme Hosainaan. Tarkoituksena oli jakautua maastoautoon ja tilataksiin.

Kyydistä sovittaessa on tärkeää sopia hinta ennen matkalle lähtöä, jotta epäselvyyksiltä säästytään (Keski-Mäenpää 2013). Etiopiassa on tapana lähteä matkaan heti aamusta, koska keskipäivän aurinko paahtaa kuumasti. Kuljettajien on myös ehdittävä takaisin lähtöpaikkaan (tässä tapauksessa pääkaupunki Addis Abebaan) ennen pimeän tuloa, koska pimeän aikaan maanteillä saattaa liikkua maantierosvoja, ja ryöstöt ovat tällöin yleisiä.

Hosainassa kätevin ja halvin tapa kulkea lyhyitä matkoja on paikalliset mopotaksit eli bajajit, jotka maksavat noin kolme birriä eli euroissa reilu kymmenen senttiä per matka. Tarkoituksenamme oli kulkea niillä bussiasemalle ja sieltä bussilla toiseen harjoittelukouluun, jonne matkaa majoituspaikastamme on kymmenen kilometriä. Toinen harjoittelukoulu sijaitsee aivan majoituspaikkamme vieressä ja sinne pystymme kulkemaan kävellen.

Emme kuitenkaan voineet varmaksi tietää kuinka paljon rahaa matkoihin kuluisi, joten ylimääräisiin menoihin oli syytä varautua. Tämän huomioimme budjettia kootessamme. Laskimme jokaisen mahdollisen menoerän hieman todellista suuremmaksi ja näin kasvatimme huomaamattamme kassaa mahdollisia yllätyksiä varten. Saavuttuamme Etiopiaan, meidän piti käydä pääkaupungissa vaihtamassa matkakassamme paikalliseen valuuttaan. Rahan arvo on Etiopiassa täysin eri kuin Suomessa ja vaihtamamme rahasumma oli todella suuri paikalliseen tasoon nähden. Tämä tarkoitti tietysti sitä, että rahoista oli pidettävä erittäin tarkkaa huolta. Jaoimme rahat erikokoisiin pinoihin, jotka piilotimme reppujemme sisätaskuihin, sukkiin varteen ja kalustolaukkuihin. Mikäli joku laukuistamme katoaisi, emme välttämättä menettäisi koko kassaa kerralla.

Kuvausten päätyttyä oli tarkistettava kalustolistan avulla, että kaikki tavarat on pakattu ja materiaalit on siirretty talteen useampaan eri paikkaan. Meillä oli mukana kaksi ulkoista kovalevyä, joihin siirsimme materiaalit. Tämän lisäksi ne olivat tallessa myös

minun kannettavalla tietokoneellani. Pakkasimme materiaalit niin, että molemmilla työryhmämme jäsenellä oli käsimatkatavaroissa kopiot materiaaleista ja yksi kovalevyistä oli pakattu ruumaan meneviin matkatavaroihin.

4 KUVAAMINEN VIERAASSA KULTTUURISSA

Työryhmän on osattava ottaa huomioon lukuisia eri asioita kuvausten yhteydessä. Tämä kaikki ei liity pelkästään kamera-asetuksiin tai kuvakulmiin, vaan se on paljon muutaakin. Erilaiset kuvauspaikat eri puolilla maailmaa tuovat mukanaan erilaisia muuttujia, joista osaan pystyy ennalta varautumaan, kun taas osa saattaa tulla työryhmälle täytenä yllätyksenä. Seuraavissa kappaleissa käyn läpi kahdella Etiopiaan suunnatulla kuvausreissulla kohtaamiani, elokuvan tekoon vaikuttaneita yllätyksiä ja ongelmia.

Olen haastatellut aiheesta myös alamme ammattilaisia, elokuvaaja Jarkko T Lainetta sekä kuvaaja Aleksi Nuotiota. He jakoivat tietouttaan ja kokemuksiaan asiaan liittyen. Ennen matkaa Laine kertoo tekevänsä paljon taustatutkimusta paikoista, minne hän on menossa. Hänen mukaansa kaikki yleissivistys ja tieto, mitä itselle saa kerättyä, ei ole keneltäkään työryhmän jäseneltä tai miltään elokuvalta pois. Lisäksi se on hänen mielestään kohteliaisuutta paikallisia kohtaan, mutta sen avulla saat myös itsellesi mukavamman olon ja sopeudut nopeasti. (Laine 2013.)

Dokumenttielokuvan kuvaaminen voi poiketa fiktion kuvaamisesta monellakin tapaa. Kontrollia on paljon vähemmän ja haluttujen kuvien saaminen voi kestää kauan, joten dokumenttikuvaajan on oltava kärsivällinen ja kyettävä tekemään kompromisseja. Kuvaajalta vaaditaan myös hyvää reagoitokykyä, koska tilanteet voivat tulla eteen nopeasti ja ovat ainutkertaisia. (Aaltonen 2011, 262.)

Koen, että tähänkin asiaan pätee se, että tekemällä oppii. Olen saanut runsaasti kokemusta kuvaamisesta kuvaamalla erilaisia reality-sarjoja, joissa kuvaajan silmä kehittyy ja sitä mukaan oppii löytämään tilanteista kohtauksia varten kaiken tarpeellisen. Myös tilanteisiin reagointi on parantunut kuvaamalla. On tärkeää haastaa itseään tekijänä. Mitä erikoisempiin paikkoihin pääsee kameran kanssa, sitä enemmän niistä myös oppii. Uskon, että opin kuvaamisesta paljon enemmän vieraassa kulttuurissa kuin mitä olisin oppinut jos olisin kuvannut dokumentin Suomessa. Haasteita tuli vastaan joka päivä ja niistä oli jollakin keinolla selvittävä.

4.1 Ympäristö

Kun kuvataan vieraassa ympäristössä, pitää olla erityisen varovainen. Riskejä on kuitenkin otettava, sillä muuten hyvät elokuvat jäävät tekemättä. Niitä on otettava fiksusti eikä hinnalla millä hyvänsä. (Aaltonen 2011, 301.) Ennen matkaa teimme matkustusilmoituksen Suomen Ulkoministeriöön ja luimme huolellisesti myös Ulkoministeriön internet-sivulta löytyvän matkustustiedotteen Etiopiasta. Matkustustiedote on asiakirja, jonka tarkoitus on antaa maakohtaisia matkaturvallisuuteen liittyviä tietoja (Ulkoasiainministeriö 2014).

Etiopia on Afrikan vanhin itsenäinen valtio ja sijaitsee Itä-Afrikassa, niin sanotussa Afrikan sarvessa (Maailmalla 2009, 172). Se on maa, jossa on luonnon kontrasteja; karuja vuoristoja, kuivia aavikkoja sekä tulivuoren huippuja (Ethiopia destination information 2014). Lähtiessämme Etiopiaan, emme tienneet maasta paljoakaan. Tapaaminen yhteyshenkilömme, Keski-Mäenpään, kanssa ennen matkaa auttoi meitä huomattavasti ja pystyimme hahmottamaan edes osan siitä, mikä meitä odotti. Internet on hyvä väline tiedon hankkimiseen. Sieltä löytää kattavasti faktatietoa sekä esimerkiksi matkakertomuksia, mutta on muistettava olla kriittinen etsiessä tietoa.

Kalustosta on syytä pitää vielä normaaliakin parempaa huolta, koska jos jotain käy esimerkiksi kameralle, on elokuvan teko mahdotonta. Kameraa ei saa laskea silmistä missään nimessä alueilla, jossa ei ole täysiä takeita turvallisuudesta (Aaltonen 2011, 303). Me pidimme kuvausten aikana tärkeitä tavaroitamme, kuten tietokonetta säilössä lukkojen takana.

4.1.1 Ilmasto

Suuret korkeuserot ovat synnyttäneet Etiopiaan useita eri ilmasto- ja kasvillisuusvyöhykkeitä. Kaikki merenpinnasta 1800 metriin sijaitsevat alueet kuuluvat trooppiseen kolla-vyöhykkeeseen, jossa keskilämpötila nousee 27 celsiusasteeseen. Trooppisella vyöhykkeellä sataa vuodessa keskimäärin noin 510 millimetriä ja sen kuumin kohta sijaitsee Danakilin aavikolla, missä lämpötila voi kivuta jopa 60 celsiusasteeseen. (Maailmalla 2009, 173.)

Subtrooppinen vyöhyke eli woina dega yltää aina 2500 metrin korkeuteen merenpinnasta (Maailmalla 2009, 173). Keskilämpötila on 22 celsiusasteen kohdalla ja vettä sataa vuoden aikana 510 – 1530 millimetriä (Climate 2014). Noin 75 prosenttia etiopialaisista elää tällä alueella (Maailmalla 2009, 173). Myös Hosainan kaupunki, johon kuvauksemme sijoittuivat, sijaitsee tällä alueella.

Seuraava vyöhyke on nimeltään viileä dega, joka ulottuu 3 500 metriin, missä keskilämpötila jää 16 celsiusasteeseen ja vuotuinen sademäärä on 1200 – 1800 millimetriä. Tämän lisäksi on vielä choke-vyöhyke, joka yltää yli 3 500 metrin korkeuteen. Yli 4 000 metrissä kasvillisuus käy jo harvaksi. (Maailmalla 2009, 173.)

Voidaan ajatella, että Etiopiassa on menossa joko kuivakausi tai sadekaus. Lyhyempi sadekaus osuu maaliskuusta toukokuulle ja pidempi kesäkuusta syyskuuhun (Maailmalla 2009, 173). Mielestäni on järkevää ajoittaa kuvaukset kuivalle kaudelle, jolloin pystytään välttämään sateen tuomat lisähaasteet, kun ollaan ensimmäistä kertaa vieraassa kulttuurissa. Tämä kannattaa tehdä, jos vain elokuva antaa siihen mahdollisuuden. Meidän kuvausmatkamme ajankohta oli tammi-helmikuussa, jolloin alueella oli lämmintä ja menossa kuiva kausi. Kuvausolot olivat miellyttävät ja vastasivat omasta mielestäni hyvin paljon Suomen kesää. Meillä kesti hetken totutella ohueen ilmanalaan, joka aiheutti muutamille matkaajille huimausta.

Laine sanoo ottavansa selville kohdepaikkansa sääolot kunakin vuodenaikana etukäteen, koska on turha lähteä matkaan huonosti varustautuneena. Hänen mukaansa ohjaaja voi palella kuvaustilanteessa, mutta kuvaaja ei. (Laine 2014.) Toki olisi tärkeää, ettei kukaan työryhmästä kärsisi sääoloista, koska yhden ihmisen huono mieliala tarttuu ja vaikuttaa helposti koko ryhmän työilmapiiriin.

Nuotio kertoi ääriesimerkit eri ilmastoissa kuvaamisesta. Dunlop/Goodyear – kuvauksissa Ruotsin Åressa oli kuvauspäivinä -30 celsiusastetta pakkasta, mikä teki kameran operoinnista haasteellista. Myös jalustan nestepää jäykistyi pakkasen takia. Vastakohtana hän mainitsi Kroatian, missä oli kuvauspäivänä lämpötila nousi 38 celsiusasteeseen. Kirkkaus aiheuttaa teknisiä haasteita. Auringonpaisteessa kuvatessa valon ja varjon dynamiikkaerot korostuvat. (Nuotio 2014.)

Auringon paistaessa on huolehdittava myös siitä, etteivät kamerat ylikuumentu liikaa. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttia kuvatessa tämä ongelma ilmeni pariin otteeseen 7D:n kanssa. Silloin oli pakko kuvata vain yhden kameran kanssa ja toivota, ettei mitään tärkeää jäisi ongelman takia kuvaamatta. Ylikuumentamista hoidimme suojaamalla kamerat valkoisella kankaalla, esimerkiksi t-paidalla. Pyrimme myös välttämään kuvaamista auringonpaisteessa pitkiä aikoja kerrallaan.

Mitä lähempänä päiväntasaajaa kuvataan, sitä todennäköisempää on, että aurinko paistaa pilvettömältä taivaalta. Tämä taas voi vaikuttaa esimerkiksi leikkaukseen, koska mahdolliset vastakuvista tulee helposti täysin erilaisia valoltaan (Lumet 1995, 155). Tämä on toki suurempi ongelma fiktioelokuvaa tehdessä kuin dokumenttielokuvaa tehdessä. Aurinko myös liikkuu koko ajan, mikä johtaa siihen, että rakennusten luomat varjot ja heijastukset ovat erilaisia (Lumet 1995, 154-155). Kun mietitään elokuvan jatkuvuutta, on otettava huomioon, mihin vuorokauden aikaan kuvataan. Pilviverho olisi kuvaustilannetta silmällä pitäen kaikista ihanteellisimmin, koska silloin vallitseva valo on lempeää ja sävytöntä (Lumet 1995, 154). Otimme kirkkaan auringon paisteen aiheuttamat ongelmat huomioon hankkimalla erilaisia suotimia, matteboxin, follow focuksen ja muita apuvälineitä.

Lisäksi kaiken kiireen keskellä unohtaa helposti huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja auringolta suojautumisesta (Nuotio 2014). Huolehdimme kaikki toisistamme ja pidimme silmällä sitä, että jokainen muistaa juoda vettä säännöllisin väliajoin. Rungas hikoilu ja nesteen puute voivat aiheuttaa nestehukan tai pahimmassa tapauksessa lämpöhalvauksen. Oireita voivat olla päänsärky, huimaus ja väsymys. (Butler, Carilles, Starnes 2009, 374.)

Ruoka ja tauot ovat dokumenttielokuvankin tuotannossa erittäin tärkeitä. Kuvausten aikana työryhmä tarvitsee energiaa, mutta ruoalla on myös psykologista vaikutusta. (Aaltonen 2011, 281.) Koen tämän olevan vielä asteen verran tärkeämpää, kun ollaan tekemisissä vieraassa kulttuurissa ja ympäristössä. Energiaa kuluu normaalia enemmän ja kaiken hektisyyden keskellä on helppo unohtaa syödä ja juoda.

Meillä oli hyvin aikataulutettu päiväohjelma ja söimme säännöllisesti, mikä auttoi meitä jaksamaan. Kuvaukset jakautuivat aamu- ja iltapäivälle, joiden väliin osui aina lounas. Meillä oli kaksi paikallista kylän naista tekemässä ruoat joka päivälle, mistä oli suunna-

ton apu, koska heidän avullaan meidän ei tarvinnut itse kuluttaa aikaa ruoan valmistamiseen. Lisäksi he tuntevat ja tietävät paikalliset raaka-aineet parhaiten ja osaavat hyödyntää niitä. Kuvausten aikana meillä oli aina joko mysli- tai suklaapatukoita mukana, jos energiatasot meinasivat laskea liian alas. Vesipullot olivat myös totta kai mukana.

4.1.2 Rokotukset ja matka-apteekki

Etiopiaan lähtöä varten meidän täytyi ottaa useampi erilainen rokotus. Niiden ottamista ei kannata laiminlyödä, koska vaiva on pieni, mutta siitä luistaminen voi aiheuttaa paljon ongelmia (Aaltonen 2011, 303). Koska matkalle lähtö varmistui niinkin myöhään kuin lokakuun lopussa, meille tuli kiire saada kaikki tarvittavat rokotukset matkaa varten. Kaikkia rokotuksia ei saanut kerralla, koska osa rokotuksista sisälsi useamman kuin yhden pistoskerran. Lista rokotuksista oli pitkä; Hepatiitti A ja B, keltakuume, kolera, kurkkumätä-jäykkäkouristus, lavantauti, malaria ja meningokokki (Etiopia: Matkailijan rokoteopas 2013). Malariariski on Etiopiassa ympärivuotinen (Maailmalle 2009, 177). Oli erittäin tärkeää muistaa ottaa keltakuumerokotuksesta saatu keltainen rokotepassi mukaan, koska ilman sitä ei pääse maahan (Butler, Carillet, Starnes 2009, 367).

Vesijohtovesi ei ole puhdasta, joten oli pidettävä huoli, ettei juo keittämätöntä tai pullotamatonta vettä (Butler, Carillet, Starnes 2009, 375) ja esimerkiksi ravintolassa täytyi tarkistaa, että lasi oli täysin kuiva ennen kuin siihen kaadettiin juotavaa. Toinen tärkeä huomioitava asia oli Etiopian heikot hygieniolot, (Etiopia: matkustustiedote 2014) joten vihannekset ja hedelmät piti keittää tai kuoria (Butler, Carilles, Starnes 2009, 373-374). Maitotuotteita piti myös välttää. Nämä kaikki keinot ehkäisevät ripulin saamista (Butler, Carilles, Starnes 2009, 373).

Matkalle on syytä varata myös matka-apteekki (Aaltonen 2011, 300). Matka-apteekkiimme olimme varanneet desinfiointiaineita, sidetarpeita, särky- ja ripulilääkettä, maitohappobakteereja sekä puhdistusliinoja. Malarialääkitys oli hankittu ja itselläni oli myös lentoja varten hengitysteitä avaava Duact-lääke. Reseptilääkkeitä varten kannattaa ottaa resepti mukaan, vaikei niitä meiltä kummallakaan reissulla ole kysytty.

4.1.3 Liikenne

Liikenne on ehdottomasti yksi suurimmista vaaroista monessa maassa. Niin oli myös Etiopiassa. Liikenne siellä on kaoottista ja autokanta vanhentunutta, joten turvallisuus liikenteessä on heikkoa. Etiopian maantieverkosto on 36 500 kilometriä pitkä, mutta vain yhdeksäntoista prosenttia teistä on päällystettyjä (Maailmalla 2009, 175). Yöllä ajamista kehoitetaan välttämään, koska paikalliset ajavat ilman valoja ja teillä voi olla karjaa. Lisäksi sadekauden aikaan osa teistä on saattaneet jäädä tulvien alle. (Etiopia: matkustustiedote 2014.) Maamiinoja sijaitsee edelleen ympäri maata, joten suositellaan välttämään ajamista teiden ulkopuolella (Butler, Carilles, Starnes 2009, 269). Kuulimme, että pelkästään Etiopian pääkaupungissa, Addis Abebassa, kuolee liikenteessä päivittäin noin kaksikymmentä ihmistä.

Uskon, että liikennekulttuuri on monessa maassa yksi suurimmista riskitekijöistä elokuvan tekijöillekin. Monesti dokumenttielokuvien kuvausryhmät ovat pieniä ja varsinkin kun kuvataan ulkomailla, ei matkaan ole varaa lähettää yhtä ylimääräistä henkilöä, joka pystyisi pitämään huolta nimenomaan muun työryhmän turvallisuudesta kohtauksia kuvattaessa.

Intiassa ja samoin monessa Afrikan maassa on syytä hankkia paikallinen kuski (Aaltonen 2011, 302). Me kuljimme usein yksityisellä tilataksilla. Kyyti oli turvallista, mutta muut ihmiset, eläimet ja bajajit (mopotaksit) kaduilla aiheuttivat useita vaaratilanteita arvaamattomilla liikkeillään. On silti hyvä tarkistaa, ettei kuljettaja ole esimerkiksi liian väsynyt tai humalassa. Kyseisen tilataksin kuljettaja heitti meidät ravintolasta kotiin eräänä iltana ja huomasimme vasta matkalla, että hän oli kaukana ajokuntoisesta. Annoimme hänelle tiukkasävyisen palautteen ja varmistimme, ettei asia toistu tai muuten hankkisimme hänen tilalleen toisen kuljettajan.

Kun kuvasimme kuvituskuvia yhdellä kameralla Hosainan pääkadulla, toinen meistä vartioi aina kuvaavan henkilön selkäpuolta, jottei esimerkiksi liikenne tai paikalliset ihmiset päässeet aiheuttamaan vaaratilannetta. Näin kuvaaja pystyi keskittymään siihen, että kuvat saatiin otettua mahdollisimman nopeasti, mutta huolellisesti.

4.1.4 Ihmiset

Dokumenttielokuvan ohjaajan työssä tärkeintä on kohtaaminen. Elokuvaa tehtäessä tekijät tutustuvat erilaisten ihmisten maailmoihin ja kyse onkin lähtökohtaisesti positiivisesta vuorovaikutusprosessista. Etenkin pitkissä seurantadokumenteissa kehittyi tekijän ja seurattavien henkilöiden välille ystävyyssuhteita. Seurantadokumenteissa on tärkeää, että henkilö on sitoutunut projektiin. Tekijän on muistettava, että hän on vastuussa kuvaamisestaan henkilöistä. (Aaltonen 2011, 231-232.)

Monessa maassa ihmisiä voidaan pitää ongelmana kuvaamisen kannalta. Aaltonen kertoo, kuinka he Intiassa joutuivat hämäämään paikallisia ihmisiä äänittäjän avulla, jotta kuvaaja sai toimia rauhassa. (Aaltonen 2011, 304.) Syrjäisillä seuduilla kuvattaessa on syytä muistaa, että monet, erityisesti naiset ovat vielä epäileväisiä kuvaamisen suhteen ja on tärkeää olla hienotunteinen sekä kysyä aina lupa kuvattavilta (Butler, Carilles, Starnes 2009, 252).

Meillä oli usein ongelmia utelioiden ihmisten kanssa. Välillä oli turhauttavaa, kun olimme ottamassa kuvaa katuvinästä ja paikallisten ihmisten huomattua kameras, he alkoivat tuijottamaan sitä ja tilanne muuttui epäaidoksi. *Kuuroille Korville* –dokumenttia tehdessämme kuvasimme kuvituskuvat kaupungista erään hotellin parvekkeelta, jolloin kadulla kulkevat ihmiset eivät huomanneet meitä ja tilanne säilyi aitona.

Huomasin, kuinka paljon luottamuksella on merkitystä elokuvan teossa. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttia tehtäessä meitä tekijöitä ja kuvattavia yhdisti yhteinen kokemus ja päämäärä. Kohdemaahan oli meille kaikille vieras ja tavaltaan tukeuduimme toisiimme ja ystävyyssuhteet rakentuivat nopeasti. Vietimme kaiken ajan yhdessä ja se totta kai nopeutti myös tutustumista kuvattaviin. Loppuvaiheessa jatkuva yhdessä olo meinasi käydä jo osan hermoille ja reagoimme siihen vähentämällä kuvaamista, varsinkin koulupäivien jälkeen. Jos emme olisi vähentäneet kuvaamista, olisi tekijöiden ja kuvattavien välille muodostunut luottamus saattanut kärsiä ja kuvattavien asenne kuvaamista kohtaan muuttua negatiiviseksi.

Kuuroille Korville –dokumentissa haasteena päähenkilöihin tutustumisessa oli yhteisen kielen puuttuminen. Osasimme todella vähän viittomakieltä, joten meidän täytyi keksiä muita keinoja rakentaa luottamusta ja ystävyyttä. Pyysimme lapsia esimerkiksi opetta-

maan meille viittomia ja pelasimme heidän kanssaan jalkapalloa sekä korttipelejä. Mikä tärkeintä, vietimme aikaa heidän kanssaan ilman kameroita.

4.1.5 Muut vaarat

Rikollisuus on yksi yleisimmistä vaaroista, jota esiintyy ympäri maailmaa. Etiopiassa sitä on kuitenkin vähemmän verrattuna esimerkiksi muihin Afrikan maihin. Taskuvarkaudet ja pahoinpitelyt ovat kuitenkin lisääntyneet. Matkustajia suositellaankin noudattamaan yleistä varovaisuutta ja välttämään kulkemista pimeällä (Etiopia: matkustustiedote 2014). Lisäksi on syytä kuunnella paikallisia, jos he esimerkiksi kieltävät kuvaamasta jossain tai olemaan menemättä jonnekin.

Kaksi nuorta poikaa yrittivät varastaa valelompakkoni kävellessämme Addis Abeban kaduilla yhdessä vaimoni kanssa. Valelompakko on normaali lompakko, jossa ei kuitenkaan säilytetä rahaa ja toimivien pankkikorttien sijaan sinne voi laittaa vanhentuneita ja tarpeettomia kortteja. Toinen pojista tuli vasemmalta puolelta esittelemään lehteä minulle ja samalla toinen pojista nipisti oikeaa käsivarttani. Samalla hetkellä, kun katsoin nipistävästä poikaa, tunsin toisen pojan käden yrittävän päästä käsiksi valelompakkooni. Ehdimme vaimoni kanssa tajuta tilanteen ja häätää pojat pois. Tämä toimi hyvinä muistutuksena vaaroista.

Kannattaa myös pyrkiä siihen, että kun kulkee vieraassa paikassa, on aina joku paikallinen henkilö mukana. Me kuvasimme *Kuuroille Korville* –dokumentissa erään juoksijapojan harjoittelua metsässä, jossa oli varastettu turisteilta kameroita. Me saimme mukamme kymmenen kuurojen koulun vanhimpien luokkien poikaa, jotka pitivät huolta siitä, että saimme kuvata rauhassa.

Kun ollaan kuvaamassa kauempana asutuksesta voivat eläimet olla yksi uhka, mikä elokuvan tekijöiden on syytä ottaa huomioon. Etiopiassa tavattavista eläimistä Keski-Mäenpää mainitsi muun muassa käärmeet, joista osa on myrkyllisiä (Keski-Mäenpää 2013). Käärmeiden lisäksi meitä varoitettiin hyeenoista. Hyeenat olivat tappaneet viisi ihmistä Addis Abebassa juuri ennen meidän saapumista maahan. Hyeenoita asusti Hosainassakin aivan majapaikkamme läheisyydessä ja pystyimme iltaisin kuulemaan nii-

den ulvontaa. Meille ei onneksi käynyt mitään pahempia sattumuksia hyeenoiden tai muiden eläinten kanssa.

4.1.6 Maanpinnan muodot

Etiopiassa on suuria korkeuseroja (Maailmalla 2009, 173). Korkeuserot ja epätasaiset maastot aiheuttivat kuvaustilanteissa haasteita. Kuvaaja saattaa uppoutua kuvaamiseen niin, ettei muista katsoa eteensä. On siis muistettava seurata valppaasti, mitä ympärillä tapahtuu. (Ang 2005, 146.) Tässä on mielestäni yksi pienen kuvausryhmän heikkous. Usein molemmat työryhmämme jäsenet kuvasivat samaan aikaan, eikä meillä ollut kehtään, kuka olisi voinut katsoa seurata meidän puolesta maastoa ja varoittaa mahdollisista kuopista tai muista esteistä. *Kuuroille Korville* –dokumenttia tehdessämme meitä oli yksi jäsen enemmän ja vaikeissa maastoissa kuvatessamme yksi silmäpari vahti aina maastoa ja oli auttamassa kuvaajia liikkeissään.

Kuuroille Korville –dokumenttielokuvassa meillä oli yksi kohta, joka kuvattiin pienessä kylässä, minne ei päässyt kuin jalkaisin. Jouduimme kävelemään neljäkymmentä minuuttia suuntaansa ja kantamaan painavia kuvaustarvikkeita. Olin ottanut Etiopian vaikeakulkuisen maaston huomioon ennen matkaa harjoittelemalla lihaskestävyyttä ja kohottamalla kuntoa, jotta jaksaisin kulkea painava kamera olalla.

4.1.7 Mahdolliset ajalliset haasteet

Etiopian kuuluu aikavyöhykkeeseen GMT+3, joten siellä kello on vain tunnin edellä Suomen aikaa. Tämä helpotti työtämme, koska vuorokausirytmää ei tarvinnut muuttaa. Etiopialainen kalenteri sen sijaan eroaa melkoisesti esimerkiksi Suomessa käytössä olevasta Gregoriaanisesta kalenterista. Sen vuoteen kuuluu kolmetoista (13) kuukautta, joista kaksitoista (12) sisältää kolmekymmentä (30) päivää ja viimeinen kolmastoista kuukausi sisältää riippuen vuodesta viisi – kuusi päivää. Etiopian kalenteri on lähes kahdeksan vuotta jäljessä Gregoriaanista kalenteria. (Ethiopia – information, 2013.) Vuoden ensimmäinen päivä on 12. syyskuuta (Etiopia: matkustustiedote 2014).

Vieraisissa kulttuureissa saatetaan myös lukea kelloa eri tavalla kuin meillä Suomessa. Etiopiassa käytetään 12/24-tuntista aikajärjestelmää, jossa vuorokauden tuntien lasku alkaa aamukuudesta. Tämän takia oli aikatauluja sovittaessa tärkeää varmistaa paikalliselta henkilöltä puhutaanko nyt Etiopian vai Euroopan kellon ajasta. (Etiopia: matkustustiedote 2014.)

Etiopian ja Suomen välimatka kartalla on noin 5 970 kilometriä (Distance Calculator 2014) ja lentomatka pitkä, sisältäen yleensä välilaskun joko Saksassa tai Turkissa. Lennimme käytännössä yöllä Etiopiaan ja kun saavuimme perille, oli kello puoli kahdeksan paikallista aikaa. Itse nukuin koneessa huonosti ja oli vaikeaa aloittaa kuvaaminen heti koneen laskeuduttua. Riippuen dokumenttielokuvan tyylistä, suosittelen rakentamaan kuvausajataulut niin, ettei lentopäivänä kuvata. Meidän tapauksessamme kuvaaminen piti aloittaa heti maahan saavuttuamme.

4.1.8 Kieli

Kun haastattelin Lainetta, hän oli sitä mieltä, että suurimmaksi haasteeksi kuvaamiselle ulkomailla nousee kielikysymykset (Laine 2013). Etiopiassa puhutaan arviolta kahtasataa eri kieltä ja murretta (Maailmalla 2009, 173). Pääkieli on amhara, mutta myös englantia puhutaan laajalti (Ethiopia – information, 2013).

Meidän oli tultava toimeen englannin kielen taidolla, mutta onneksi yhteyshenkilömme Keski-Mäenpää osaa puhua amharaa ja pystyi kommunikoimaan sellaisten ihmisten kanssa, joiden englannin kielen taso ei olisi siihen riittänyt. Keski-Mäenpään amharan kielen taito oli myös suuri apu uusien ystävyysuhteiden luomisessa, sillä monet paikalliset arvostivat suuresti sitä, kun he kuulivat jonkun valkoihoisen puhuvan heidän kieltään. Ennen matkaa tehdyssä haastattelussa Keski-Mäenpää kertoi, ettei englannin kielellä välttämättä pärjää joka tilanteessa ja juuri kielitaidottomuus voi monen muun asian lisäksi väsyttää päähenkilöitämme (Keski-Mäenpää, 2013) ja miksei myös meitä tekijöitä.

Toisessa harjoittelukouluista vaihtuu koko opetus englanninkieliseksi viidennellä luokalla. Oletimme tämän perusteella, että englannin kielen taso olisi ollut suhteellisen hyvä, mutta paikallinen aksentti aiheutti meille useita väärinymmärryksiä. Kuurojen

koululla haaste oli totta kai vieläkin suurempi, koska siellä ei puhuta muuten kuin viittomalla. Onneksi meillä oli tulkkina koulussa opettava suomalainen opettaja Heidi Majuri. On silti muistettava, että ihmiset ovat pohjimmiltaan samanlaisia ympäri maailmaa, heidän reagointejaan ja olemuksiaan tarkkailemalla ymmärtää tilanteet lähestulkoon täysin, vaikkei kieltä pystyisikään seuraamaan (Laine 2013). Sopeutumista kuitenkin helpottaa, kun opettelee itse muutaman tärkeimmän sanan ja lauseen paikallisella kielellä.

Laine kertoo esimerkin avulla haasteista, joita on kielen takia kohdannut ja miten on niistä selvinnyt. Laine oli kuvaamassa dokumenttielokuvaa Pietarissa, Venäjällä ja ymmärsi venäjää vain muutaman sanan. Hänen kamera-assistenttinsa oli venäläinen, eikä puhunut lainkaan englantia. Yhdessä he kehittivät ”jonkinlaisen viittoma- ja hymykie- len” ja lopulta kolmen viikon jälkeen yhteysymmärrys oli hyvin toimivaa, eikä Laine koe menettäneensä yhtään tilannetta kielimuurin takia. (Laine 2013.) Mielestäni idea on hyvä ja sitä pystyy varmasti soveltamaan kaikissa kulttuureissa.

Meillä oli varsinkin alussa vaikeuksia saada kuvata kadulla rauhassa, koska innokkaita lapsia riitti kameran ympärillä ja he hyppivät kameran edessä esittäen erilaisia temppujaan. Kyseiset tilanteet häiritsevät usein työryhmän työskentelyä ja keskittyminen on vaikea pitää kuvaamisessa. Opettelimme heti tapahtuman jälkeen sanomaan ”ei” paikallisella kielellä ja siitä oli jonkin verran apua.

4.2 Vieras kulttuuri

Elokvantekijänä on pystyttävä rakentamaan oikeanlainen suhde paikallisten ihmisten kanssa. Jotta onnistuisi tässä, on oltava elokvantekijänä avoin, kontaktihakuinen ja joustava. On myös osoitettava kiinnostusta ja kunnioitusta paikallisia ihmisiä ja heidän kulttuuriaan kohtaan. (Aaltonen 2011, 235.) Emme saa olla ylimielisellä asenteella liikenteessä, esimerkiksi ajatuksella: ”Minä tuon tänne jotain uutta ja parempaa”. Pitää myös olla sosiaalinen, jotta jaksaa olla ihmisten kanssa tekemisissä (Keski-Mäenpää, 2013).

Laine kertoi tapauksesta, joka sattui heille Venäjällä. Tulkki oli painottanut heille, etteivät he missään nimessä saisi mennä kuvaamaan Kaukasian mafian hallinnoimalle toril-

le, Pietariin. Laineen kamera-assistentti oli kieltäytynyt seuraamasta heitä ja oli ollut hyvin pelokkaan oloinen. Laine kertoo, että tilanteen olisi pitänyt herättää heidän hälytyskellonsa, mutta ohjaaja päätti yltiöpäisyyttään lähteä torille ”hosumaan” ja Laineen oli kuvaajana seurattava. Palattuaan takaisin tulkki oli huutanut heille: ”Tajuatteko, että ulkomaalaisen kuvausryhmän henki ei ole tuolla minkään arvoinen?” (Laine 2013.) Mielestäni tämä tukee hyvin Aaltosen kommenttia siitä, että paikallisia ihmisiä kohtaan on osoitettava kunnioitusta ja kuunneltava heitä. He tietävät parhaiten, missä on turvallista kuvata ja missä ei.

Etiopia on maailman köyhimpiä maita ja lähdimme sinne erittäin nöyryn mielin. Maan väkiluku on lähes kaksinkertaistunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana ja nälänhätään uhkaa kuolla joka kolmas etiopialainen (Maailmalla 2009, 175). Mitä vain voi siis odottaa ja kaikkeen pitää olla varautunut. Etiopia on hyvin uskonnollinen maa ja sillä on vanhat perinteet. Luonteeltaan etiopialaiset ovat vähän kuin suomalaiset; alussa varauksellisia, mutta tutustuttuaan heistä saa sydänystäviä (Keski-Mäenpää 2013).

Omasta mielestäni tärkeintä on, että kiinnostus maata, sen kulttuuria, historiaa, ihmisiä ja luontoa kohtaan löytyy tekijöiltä automaattisesti. Meillä piti olla halu tutustua ja oppia vieraasta kulttuurista, koska en usko, että olisimme muuten saaneet tallennettua ja sitä kautta välitettyä niitä keskeisimpiä tunteita, mitä kahden toisilleen vieraiden kulttuurien kohtaaminen meidän päähenkilöissämme aiheutti. Lumet (1995, 166) toteakin, että lähtökohta hyvin tehdylle työlle pohjautuu intohimoon.

Kuvausryhmän on hyvä sisältää molempia sukupuolia. Osassa kulttuureista ei ole soveliasta, että mies puhuttelee tai on kanssakäymisessä naisen kanssa, ilman tämän miehen tai isän läsnäoloa. (Aaltonen 2011, 235). Etiopiassa tästä ei meille koitunut kuitenkaan ongelmaa, mutta siihen oli mielestäni tärkeää varautua.

4.2.1 Tapakulttuuri

Kun lähtee vieraaseen kulttuuriin kuvaamaan jotain, on otettava selvää maan tavoista etukäteen. On muistettava, että vaikka kulttuuri ja tavat ovatkin Etiopiassa ja Suomessa varsin erilaiset, meitä kuitenkin yhdistää moni eri asia, kuten esimerkiksi tunteet, sympatia, ilo ja suru. (Aaltonen 2011, 234.)

Herätimme jo pelkästään vaalean ihonvärimme takia huomiota vieraassa kulttuurissa. Sen takia olikin pidettävä huoli, ettemme herättäneet enempää huomiota huonolla käytöksellämme tai tietämättömyydellämme. Mukana kulkeva kamerakalusto ei ainakaan helpottanut meidän huomaamattomuuttamme. Pelkäsimme, että paikalliset ajattelevat meidän hyötyvän rahallisesti heidän köyhyydestään, lukeutuuhan Etiopia maailman köyhimpien valtioiden joukkoon (Maailmalla 2009, 175). Onneksi meillä oli mahdollisuus käyttää paljon ei-sanallista kommunikaatiota, joka toimii hyvin kulttuurien välillä. Esimerkiksi paikallisiin ihmisiin silmiin katsominen, hymy ja myönteinen äänensävy toimivat aina. (Aaltonen 2011, 234.) Yleisesti ottaen meidätkin otettiin iloisin mielin vastaan.

Kuvaukset luokissa onnistuivat kaiken kaikkiaan hyvin. Koulu on Etiopiassa erittäin arvostettua ja lapset haluavat päästä sinne. Oppilasmääriltään luokat olivat paljon isompia, kuin Suomessa. Etiopialaisessa luokassa saattoi olla jopa kahdeksankymmentä oppilasta. Tämä oli tietysti yksi tekijä, jonka odotti vaikuttavan kuvaamiseen, mutta koska oppilaat kunnioittavat opettajaa ja keskittyvät opetukseen, ei meluhaittoja juurikaan syntynyt. Meitä helpotti myös se, että pulpetit oli sijoitettu luokan takatilaan, joten eteen jäi hyvin tilaa kuvata.

Etiopiassa suunnitelmat voivat muuttua viime hetkellä, eivätkä aikataulut pidä (Keski-Mäenpää, 2013) Sen huomasimme käytännössä. Muutaman kerran kävi niin, että vaikka päähenkilömme olivat sopineet edellisenä päivänä pitävänsä oppitunnin seuraavana päivänä tiettyyn kellon aikaan, ei opettaja ilmaantunut kouluun ollenkaan. Välillä saattoivat olla myös oppilaat tai luokkatila hukassa.

Etiopiassa on tapana kunnioittaa vanhempaa henkilöä. Tästä koimme ikävän käytännön esimerkin, kun olimme paikallisbussissa odottamassa sen lähtöä. Meidän kanssa bussissa oli odottamassa myös taksikuskinamme toiminut nuori mies nimeltään Temesgen. Bussiin astui iäkäs naishenkilö, jolla oli paha silmätulehdus molemmissa silmissä ja hän vaikutti sokealta. Nainen oli tullut bussiin kerjäämään ja saapui pian meidän luoksemme. Hän hapuili käsillään meitä ja vaikka pyysimme Temesgeniä ohjaamaan naisen ulos bussista, ei hän voinut tehdä mitään, koska nainen oli tätä vanhempi.

Yllätyimme siitakin, kuinka luontevia etiopialaiset ihmiset ovat kameran edessä. He eivät vältelleet tai pelänneet kuvatuksi tulemistä, vaan olivat erittäin kiinnostuneita ku-

vaamisesta. Kouluilla oppilaat halusivat päästä kuviin. Jopa vanhemmat opettajatkin suhtautuivat heidän kuvaamiseensa positiivisesti, kun kuvasimme heidän pitämiään tunteja sekä haastatteluja heistä.

Uskon, että tämä johtuu nimenomaan kulttuurieroista. Etiopiassa ei ole samanlaista mediakulttuuria, kuin länsimaissa, joissa televisiossa olevia ihmisiä arvostellaan ja kame-roita pelätään. Etiopiassa on hyvin vähän kotitalouksia, jotka omistavat televisiota (Maailmalla 2009, 175). Välillä näytin kameran ruudulta kuvaamiani ottoja paikallisille. Ihmiset olivat ihmeissään ja samalla innoissaan. Tällä keinoin myös tietyllä tapaa kiitin heitä kameran edessä olemisesta ja rakensin samalla luottamusta heihin päästämällä heidät lähelle kameraa.

4.2.2 Historia

Etiopialla on yksi maailman vanhin kirjattu historia. Kulttuuri ja perinteet juontavat juurensa yli kolmen tuhannen vuoden päähän (Ethiopia destination information 2014). Etiopia säilyi monarkiana yli tuhatviisisataa vuotta ja se on ainoa Afrikan maa, joka ei ole joutunut koskaan siirtomaavallan alle. Vuonna 1974 löydettiin Hadarista, Pohjois-Etiopiasta luita, jotka kuuluvat kolme ja puoli miljoonaa vuotta sitten eläneelle ihmiselle, joka ristittiin ”Lucyksi”. (Maailmalla 2009, 174.) Meidän sopeutumistamme helpotti suunnattomasti se, etteivät etiopialaiset kannaa kaunaa valkoihoisia kohtaan.

Paikallisesta historiasta kannattaa ottaa niin ikään selvää ja Laine ehdottaakin yhdeksi tavaksi paikallisten henkilöiden, esimerkiksi elokuvan päähenkilöiden kanssa jutteleminen. Se osoittaa paikalliselle väestölle sen, että olet kiinnostunut heidän asioistaan ja maansa historiasta. Laine jatkaa myös, että kun hän on kuvaajana ottanut asioista selvää, on se samalla tuonut ohjaajalle uusia ideoita kohtauksiksi ja lisännyt keskusteltua päähenkilöiden kanssa. (Laine 2013.)

Historialla on vaikutus ihmisten elämään ja sitä kautta suora yhteys myös heistä tehtävään mahdolliseen elokuvaan. Se, millaisista oloista elokuvan päähenkilö on lähtöisin tai millaisissa oloissa hän elää, vaikuttaa suoraan hänen käyttäytymiseensä. Etiopiassa on viime vuosikymmeninä ollut kohtalokkaita nälänhätiiä, jotka ovat peräisin kuivuudesta ja valtiontalouden laiminlyönneistä (Maailmalla 2009, 175). Kuvat nälkää näkevistä

lapsesta vaikuttavat tekijöihin ja katsojiin. Meitä länsimaalaisia koskettavat muun muassa tarinat viattomista pikkulapsista, jotka joutuvat esimerkiksi tässä tapauksessa näkemään nälkää.

Kuvaustilanteessa koin sulkevani itseni sen hetkisen tilanteen ulkopuolelle ja ikään kuin seurasin tilannetta kameran linssin läpi katsojana. Monesti kävikin niin, että kun katelimme illalla sen päiväisiä materiaaleja, koin ja aistin ne tunnelmat vasta silloin, mitkä olin kuvaustilanteessa pystynyt sulkemaan pois ajatuksistani.

Laine kertoi kuvausreissusta Venäjän Kaliningradissa. Hän oli ohjaajan kanssa kuvaamassa lasten kulkutautisairaalassa, jossa on AIDS:a sairastavia lapsia. Paikka oli erittäin surullinen, eikä ohjaaja pystynyt olemaan kuvaustilanteessa läsnä, vaan Laine joutui hoitamaan sen yksin. Siinä tilanteessa jonkun oli pystyttävä kuvaus hoitamaan, sillä kohtausta varten oltiin matkustettu monta päivää. Laine toteaa myös, että vaikeissa tilanteissa kestää parhaiten, kun ajattelee esimerkiksi katsojaa, joka toivottavasti kokee näiden asioiden näyttämisen tärkeänä. (Laine 2013.)

4.2.3 Uskonto

Usko on todella tärkeä osa etiopialaisten elämää (Butler, Carillet, Starnes 2009, 55). Etiopiassa on kristinusko ja islam ovat kaksi pääuskontoa (Ethiopia – information, 2013). Noin kuusikymmentä prosenttia tämän päivän etiopialaisista tunnustautuu kristityiksi ja noin puolet väestöstä on Etiopian ortodoksikirkon jäseniä (Maailmalla 2009, 173). Tiesimme, että uskonto on Etiopiassa tärkeää ja että se näkyy vahvasti ihmisten elämässä, (Keski-Mäenpää 2013) mutta siitä huolimatta yllätyimme siitä, kuinka tärkeässä roolissa uskonto oikeasti oli. Monesti ihmiset kysyivät heti tervehdysten ja esitteilyiden jälkeen mihin uskontoon kuulomme. Valtion kouluissa uskonto ei saa näkyä, koska ne ovat niin sanotusti puolueettomia (Keski-Mäenpää 2013).

Laine (2013) toteaa, että on hyvä varmistaa millaisia uskonnollisia rajoitteita kohdemaassa voi olla. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* – elokuvan tekemiseen uskonto ei vaikuttanut käytännössä ollenkaan, koska emme kuvanneet uskonnollisesti merkittävien rakennusten, kuten kirkkojen tai moskeijoiden lähellä. Asuimme toki Suomen lähetysseuran talossa ja meidän oli kirkon alueella ollessamme käyttäytyttävä

kunnioittavasti ja alueen sääntöjen mukaan. Näitä olivat esimerkiksi pukeutumiseen liittyvät asiat, kuten se, että etenkin naisen oli pidettävä olkapäät ja polvet piilossa.

Kuuroille Korville –dokumentin kuvausten aikana meillä oli kuvattavana kohtaus, missä yksi päähenkilöistämme lähti tapaamaan isäänsä kotikylään, joka on äärimuslimialuetta. Meidän täytyi ottaa asia huomioon pukeutumisessa ja käyttäytyä alueella vielä normaaliakin kunnioittavammin, sekä yrittää toimia niin huomaamattomasti ja varovasti kuin vain mahdollista. Varasimme matkalle mukaan paikallista kieltä osaavan miehen ja yhden henkivartijan, jotta pystyimme takaamaan itsellemme edes jonkinlaisen turvan. Mukaan lähti myös Heidi Majuri, joka toimi *Kuuroille Korville* –dokumenttielokuvaa tehtäessä yhteyshenkilönämme.

Elokuvaa tehtäessä on selvittävä, onko kuvausten aikaan jokin suuri uskonnollinen juhlapäivä, joka saattaa vaikuttaa esimerkiksi kulkemisiin kuvauspaikoille. Esimerkiksi muslimien juhlapäivänä kadut olivat täynnä kulkueita, eikä siellä olisi mitenkään pystynyt liikkumaan tai kuvaamaan turvallisesti.

4.2.4 Kielletyt kuvauskohteet

Kun lähdetään kuvaamaan vieraaseen kulttuuriin, on oltava ehdottoman tarkkana siitä, missä ja mitä kuvaat. Laine (2013) kertoo varmistavansa ennen matkaa, minkä asioiden kuvaaminen kohdepäässä ei ole sallittua, korrektia tai hyväksyttävää. Etiopiassa kiellettyjä kuvauskohteita ovat erityisesti sotilaskohteet, sillat sekä pääministerin virka-asunto (Etiopia: matkustustiedote, 2013). Näiden lisäksi kannattaa välttää myös strategisesti tärkeiden rakennusten kuvaaminen, joita voivat olla esimerkiksi rautatieasemat ja satamat (Aaltonen 2011, 296). Me jätimme muun muassa pankkien lähistöllä kuvaamisen ihan varmuuden vuoksi väliin.

Yksi hyvä tapa pysyä huomaamattomampana kuvaustilanteessa on peittää niin sanottu kuvausvalo. *Kuuroille Korville* –dokumenttia kuvatessani käytin sähköteipin palaa kameran kuvausvalon päällä, jottei vilkkuva valo olisi paljastanut muille sitä, että kuvaan. Monesti tuo punainen valo saattaa myös vaikuttaa kuvattavan henkilön käytökseen negatiivisesti, esimerkiksi niin, että henkilö toimii toisin kuin tilanteessa normaalisti toimisi.

4.2.5 Kuvausluvut

Koulussa kuvaamiseen tarvitaan aina rehtorin lupa ja sen lisäksi opettajan ja kuvassa olevien oppilaiden vanhempien luvat (Aaltonen 2011, 286). Me selvitimme asian esitutantovaiheessa yhteyshenkilömme avulla ja saimme rehtorilta hyväksynnän koulussa kuvaamiseen. Emme tietenkään voineet tietää, onko rehtori kysynyt lupaa oppilaiden vanhemmilta, mutta meidän olisi ollut mahdollista alkaa selvittämään lasten vanhempia ja sitä kautta lupia. Emme tiedä maan käytäntöä kuvauslupien suhteen, kun kuvataan oppilaita. Pystyimme vain luottamaan rehtorin sanaan ja toivomaan, että se riittää.

Kuvauslupien kanssa ei yleensä tule ongelmia, jos esittää asian kohteliaasti (Nuotio 2014). Nuotio kuitenkin muistuttaa, että joissain tilanteissa pääsee helpommalla, jos ei kysele turhia. Yleensä ihmisiä ei haittaa se, että he vilahtavat taustalla kuvassa, mutta jos menet asiasta erikseen kysymään, voi vastaus olla kielteinen. (Nuotio 2014.)

Normaalisti dokumenttielokuvantekijä ei tarvitse lupaa julkisilla paikoilla. Kuvauslupia saattaa kuitenkin tarvita joihinkin kuvauspaikkoihin. Jos epäilee, että tarvitsee luvan jossakin paikassa kuvaamiseen, kannattaa ottaa yhteys kiinteistön omistajaan tai kaupungin kiinteistötoimeen. (Aaltonen 2011, 285.) Paikallisten kuvauslupien suhteen käytännöt saattavat erota paikasta riippuen suuresti. Esimerkiksi USA:n suurissa kaupungeissa saa kuvata käsivaralta vapaasti, mutta jalustaa käyttäessä tarvitaan erillinen lupa. (Aaltonen 2011, 296.) Nämä asiat kannattaa hoitaa etukäteen itse tai yhteyshenkilön avulla.

Meillä oli opettajadokumentissa kohta, jossa yksi päähenkilöistämme sairastui ja joutui sairaalahoitoon. Kuvasin koko ajan, vaikken ollut varma saako sairaalassa kuvata. Kuvatessa pidin kameraa huomaamattomasti sylissäni ja lopuksi kysyin ylilääkäriltä kuvausluvan hänen saavuttua paikalle. Olen saanut neuvon kuvata niin kauan kuin pysyy ilman, että joku tulee asiasta erikseen sanomaan. Tietysti hyvän maun rajoissa.

5 POHDINTA

Dokumenttielokuvan kuvaaminen vieraassa kulttuurissa on suuri haaste. Joudut ottamaan paljon useampia asioita huomioon ennen matkaa ja matkan aikana. Kohtaat myös haasteita, joihin et olisi uskonut törmääväsi. Tapaat ihmisiä ja tutustut erilaisiin kulttuureihin ja tapoihin elää. Mielestäni dokumentin tekeminen vieraassa kulttuurissa on paljon muutakin kuin vain elokuvan tekemistä. Et yksinkertaisesti pysty vain menemään uuteen maahan, painamaan rec:n pohjaan ja kuvaamaan.

Haluan tehdä jotain erilaista ja kohdata uusia haasteita. Ajatus dokumenttielokuvan kuvaamisesta ulkomailla sai minussa aikaan näytönhaluja ja koin sen olevan hyödyksi itselleni sekä ammatillisessa mielessä, että myös yleisesti. Halusin todistaa itselleni, että selviän vieraan kulttuurin tuomista haasteista. Sain projektin aikana runsaasti uusia oppeja niin tuottajan, kuvaajan, ohjaajan ja leikkaajan toimenkuvista. Olemalla mukana jokaisessa vaiheessa tehtäessä *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* – dokumenttia, sain kuvan siitä, mitä miltäkin työryhmän jäseneltä vaaditaan, jotta täyspitkä dokumenttielokuva on ylipäättään mahdollista tehdä.

Kaikkein tärkeimpänä oppeina koen rahoituksen etsimisen ja sen, miten saat esiteltyä ideasi täysin aiheesta ennestään tietämättömälle henkilölle. Usko omaan tekemiseen on kaikista tärkein asia rahoitusta kerätessäsi. Sinun pitää tuntea elokuvasi aihe läpikotaisin ja uskoa sen sanomaan, sekä tärkeyteen. Ei ole helppoa ottaa puhelinta käteen ja alkaa soittelemaan tuntemattomille ihmisille ja vielä pyytää heiltä rahaa. Jotta tästä yhtälön vastauksesta tulisi ”tosi”, on pystyttävä tarjoamaan vastapuolelle jotain, mikä saa heidät lähtemään mukaan projektiin. Yleensä meidän tapauksessamme se on näkyvyyden tarjoamista yritykselle.

Dokumentin aiheen on myös hyvä liittyä tai helppo yhdistää mahdolliseen rahoittajaan jotenkin. Tekijänä sinun on löydettävä se yhdistävä tekijä. Se voi olla joko elokuvan teema, päähenkilö tai vaikkapa paikkakunta, missä elokuva kuvataan. Me mietimme esimerkiksi seuraavia kysymyksiä; keitä kehityksensä asiat kiinnostaisivat, ketkä voisivat lähteä tukemaan opettamiseen liittyvää dokumenttia tai mitä tahoja kehityksensä elävien kuurojen lasten asiat koskettavat eniten.

Dokumenttielokuvan tekeminen on kohtaamisia ja näitä dokumentteja tehdessä huomaan sen pitävän täysin paikkansa. Elokuvan esituotantovaiheessa kohtaat rahoittajia ja yhteystyökumppaniehdokkaita. Tapaat myös työryhmän jäseniä ja mahdollisia päähenkilöitä. Dokumenttielokuvaa tehdessäsi kohtaat jälleen uusia ja uusia ihmisiä, vieläpä vieraasta kulttuurista. Välillä se vaatii pitkää pinnaa ja kärsivällisyyttä. Aina ei jaksaisi miellyttää jokaista juttelemaan tullutta uteliasta kansalaista, mutta silti on syytä. Kiinnostus ja kunnioitus vierasta kulttuuria on kohtaan on tärkeää, ja tämä sinun on osoitettava käytökselläsi. Olin ollut aiemmin ujo ja pelännyt esillä olemista, mutta näiden dokumenttituotantojen jälkeen huomaan kehittyneeni sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa paljon.

Haaveilen kuvaajan ammatista. Klisee ”tekemällä oppii parhaiten” pitää mielestäni paikkansa. Kehityin kuvaajana todella paljon näiden projektien aikana. Erilaisten tilanteiden kohtaaminen kasvattaa niin ihmisenä, kuin kuvaajanakin. Dokumenttikuvaajalla on oltava kyky reagoida nopeasti vaihtuviin tilanteisiin ja luottaa omaan tekemiseensä. Tämä pätee totta kai myös muuhun työryhmään. Kuvaajan on osattava hahmottaa kohtaukseen tarvittavat kuvat ja pidettävä huoli kuvan lisäksi muun muassa äänentasoista. Jokaisesta uudesta tilanteesta opin aina jotain uutta ja olemalla itsekriittinen, pystyn kehittymään tekijänä koko ajan lisää. Me katsoimme joka ilta materiaaleja läpi ja etsimme parantamisen paikkoja. Viat ja puutokset pyrittiin korjaamaan, mutta löysin silti leikkausvaiheessa monta kuvaa ja kohtausta, jotka olisin jälkikäteen tehnyt toisin. Se harmittaa, mutta on samalla hyvä asia, koska se tarkoittaa sitä, että itseltä löytyy halua kehittyä paremmaksi ja minimoida virheet.

Mielestäni suurimmat haasteet dokumenttielokuvan teossa ulkomailla olivat kielimuuri, suhteen rakentaminen päähenkilöihin ja hygieniasta huolehtiminen. Kielimuuri ja päähenkilöiden luottamuksen voittaminen ovat yleensä yhteydessä toisiinsa, kun kuvataan vieraassa kulttuurissa. *Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin* –dokumenttia tehdessä ei näin tietenkään ollut, koska päähenkilömme olivat suomalaisia.

Kuuroille Korville –dokumenttia tehdessämme päähenkilöinäimme oli kuuroja lapsia. Meillä ei siis ollut lainkaan yhteistä kieltä, jos elekieltä ei lasketa. Tämä loi haasteensa etenkin meille tekijöille. Aikaa on rajallisesti, mutta silti ei ole hyvä, että heti aloitetaan kuvaamaan. Mitä enemmän näet vaivaa suhteen rakentamiseen, sitä enemmän se palkitsee jälkepäin. Hienoimpia hetkiä oli nähdä kuurojen oppilaiden nauravan, kun esitte-

limme heille vähäisiä oppimiamme viittomia. Varsinkaan lasten kanssa et tarvitse virallisia puheita luottamuksen hankkimiseen. Hymy on paljon sanoja tärkeämpää.

Huomasin myös, että kalustovalinta kannattaa tehdä itselleen tuttujen tarvikkeiden väliltä. Jos joutuu ottamaan matkalle ennestään tuntemattomia tarvikkeita, kuten esimerkiksi uuden kameran, on syytä tutustua siihen ja harjoitella sen käyttöä niin kauan, että laite tuntuu omalta. Kannattaa myös kysyä neuvoa laitetta aiemmin käyttäneiltä tekijöiltä. Mitä vähemmän ylimääräisiä häiriötekijöitä matkalle lähdettäessä on, sen parempi.

LÄHTEET

Aaltonen, J. 2011. Seikkailu todellisuuteen. Dokumenttielokuvan tekijän opas. Helsinki: Like Kustannus Oy.

Ang, T. 2006. Digivideo: Kuvaajan käsikirja. Suom. Coleman, D. & Rekiaro, I. Karkki-la: Kustannus-Mäkelä Oy. Alkuperäinen teos 2005.

ATA-carnet –yleisohjeet. Tulliasiakirja. Keskuskauppakamari. Luettu 17.2.2014.
<http://www.keskuskauppakamari.fi/Palvelut/Ulkomaankaupan-asiakirjat/ATA-carnet-tulliasiakirja/ATA-carnet-yleisohjeet#A1>

Baggage information. Ethiopian Airlines. Luettu 24.2.2014.
<http://www.ethiopianairlines.com/en/travel/baggage/default.aspx>

Butler, S., Carillet, J-B. & Starnes, D. 2009. Ethiopia & Eritrea. China: Lonely Planet.

Canon. Tuotevalikoima. Canon EOS 5D Mark III. Luettu 11.2.2014.
http://www.canon.fi/For_Home/Product_Finder/Cameras/Digital_SLR/EOS_5D_Mark_III/index.aspx

Canon 5D Mark III. Liitännät. PetaPixel. Muokattu 20.2.2014.
http://petapixel.com/assets/uploads/2012/03/5dmk34_mini.jpg

Climate. Ethiopian treasures. Luettu 14.2.2014.
<http://www.ethiopiantreasures.co.uk/pages/climate.htm>

Distance Calculator. Infoplease. Luettu 18.2.2014.
<http://www.infoplease.com/atlas/calculate-distance.html>

DocPointin Frederick Wiseman Masterclass. Taideteollinen korkeakoulu, 29.1.2006. Luento.

Ethiopia destination information. Luettu 14.2.2014
<http://www.school-adventures.co.uk/expeditions/ethiopia-destination-information.asp>

Ethiopia – Information. Luettu 9.10.2013.
<http://www.timelessethiopia.com/information>

Ethiopia – Language, Culture, Customs and Etiquette. Kwintessential. 2013. Luettu 11.2.2014.
<http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/ethiopia.html>

Etiopia: matkustustiedote. Matkustustiedotteet, 10.1.2014. Luettu 18.2.2014.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=65462&nodeid=34365&contentlan=1&culture=fi-FI>

Etiopia. 2013. Matkailijan rokoteopas. Luettu 2.10.2013.
<http://www.rokote.fi/Countries/836/Etiopia.aspx>

Hirvonen, Elina (toim.): Käsikirjoittaminen: Televisio, Elokuva, Radio. Art House, Helsinki 2003.

Juniper, A. & Newton, D. 2011. Videokuva järkkärillä. 101 huippuvinkkiä. Suom. Sarkkinen, E. Jyväskylä: WSOYpro/Docento-tuotteet

Keski-Mäenpää, K. kasvatustieteen maisteri. Kysymyksiä dokkaripuoleen liittyen Etiopiassa. Sähköpostiviesti. kristian.isotalo@gmail.com. Luettu 1.1.2013.

Laine, J. elokuvaaja. 2013. Kuvauksiin vaikuttavat ulkopuoliset tekijät. Sähköpostiviesti. kristian.isotalo@gmail.com. Luettu 16.12.2013.

Lehtinen, K. & Pylkkö, M. 2013. Kuvaa elämäsi tärkeimmät hetket. Porvoo: Bookwell Oy

Leponiemi, K. 2010. Videokuvaus – taitoa ja tekniikkaa. 1. painos. Jyväskylä: WSOY-pro Oy

Lumet, S. 2004. Elokuvan tekemisestä. Suom. Stenman, P. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. Alkuperäinen teos 1995.

Maailmalla. Afrikka ja Oseania. 2009. Suom. Eichhorn, E., Häilä, A., Kämäräinen, E. & Virkkunen, R. Painettu Saksassa 2009. Alkuperäinen teos 2008.

Matkustustiedotteet. Ulkoasiainministeriö. Luettu 6.3.2014.

<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=15733&contentlan=1&culture=fi-FI>

Nuotio, A. kuvaaja. 2014. Ulkopuoliset tekijät kuvauksissa ulkomailla. Sähköpostiviesti. kristian.isotalo@gmail.com. Luettu 16.2.2014.

Näin pakkaat oikein. Turvatarkastukset. Ilmailu. Trafi. Luettu 28.2.2014.

http://www.trafi.fi/ilmailu/matkustajalle/turvatarkastukset/nain_pakkaat_oikein

Näin teet lyhyen dokumenttielokuvan. DOKKINO – lasten ja nuorten dokumenttielokuvatapahtuma. Luettu 18.11.2013.

http://docpoint.info/sites/default/files/oma_dokkari_updated_0.pdf

Olympus. Linear PCM-tallennin LS-20M. Yksityiskohtaiset ohjeet. Luettu 18.11.2013.

http://www.olympus.co.uk/site/rmt/media/consumer/pim/_manuals_ss2011_/LS-20M_MANUAL_FI.pdf

Olympus LS-20 kuva. 2011. Wirefresh. Katsottu 6.3.2014.

<http://www.wirefresh.com/images/olympus-ls-20-digital-recorder-2.jpg>

Saksala, E. 2008. Asiaa Ruudussa – tv-dokumentin anatomia. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Technical Image Press Association. Best Video Digital SLR: Canon 5D Mark III. Luettu 11.2.2014.

<http://www.tipa.com/english/award-details.php?iId=3083&sAward=Best%20Video+Digital+SLR>

LIITTEET

Liite 1. DVD

Etiopia suomalaisten opettajaopiskelijoiden silmin. 2013. Ohjaus: Kristian Isotalo, Tuotanto: Kristian Isotalo, Satu Majava, Olli Uosukainen, Pauli Tastula. Tuotantomaa: Suomi.

